

Rekabet Edebilirlik Raporu

2014 - 2015

Dr. Kamil Sertoğlu
Dr. Mustafa Besim
Dr. Cem Tanova

Kıbrıs Türk Ticaret Odası
Turkish Cypriot Chamber of Commerce

İçindekiler

İçindekiler.....	3
Önsöz.....	4
Yönetici Özeti.....	6
Ekonomi Profili.....	8
I. Giriş.....	10
Küresel Ekonomide Uyarı Işıkları Yanmaya Devam Ederken.....	10
Kuzey Kıbrıs Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm İhtiyacı.....	11
Rekabet Edebilirliğin Hesaplama Yönteminin Tanıtımı ve Kuzey Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki Yerinin Belirlenmesi.....	12
II. Kuzey Kıbrıs'ta Rekabet Edebilirlik.....	15
Kuzey Kıbrıs ve Küresel Rekabet Edebilirlik	15
Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Gücü.....	17
Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma...	20
Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Üç Ana Başlık Altında Rekabet Edebilirlik Bilançosu.....	21
Kuzey Kıbrıs'ın On İki Başlık Altında Son Üç Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirliği.....	22
Kuzey Kıbrıs: Yeni bir Hikayeye Duyulan İhtiyaç.....	25
III. Performans Değerlendirme Matrisi.....	26
IV. KKTC Ekonomisinde Dönüşüm İçin Kamusal ve Kurumsal Yönetişim.....	30
Kurumların Ekonomik Gelişim İçin Önemi	31
Geleneksel Yönetim Anlayışından Yönetişime Geçiş	32
Kamuda ve Şirketlerde Yönetişim	32
Yönetişimin Gerçekleşebilmesi İçin Önkoşul: Adalet Algısı.....	33
Etkin Yönetişim İçin Tavsiyeler.....	34
Ülkemizde Kamuoyu Kurumları Katılımcı Olmaya Ne Kadar Zorluyor?.....	35
V.Ekler.....	37
I.Makroekonomik Göstergeler.....	37
II: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar.....	38
III. Verimli İstihdam Yaratabilmek ve Kapsayıcı Bir Büyümeye Destek Vermek Amacıyla Güçlü Bir Ekonomik Düzelme Sürecinin Hızlandırılması	40
Ülke / Ekonomi Profillleri Nasıl Okunmalı.....	44

Önsöz

Sayın Okuyucu,

Ülkemiz şartları içerisinde bir raporu tam yedi yıldır yapıyor olmak Kıbrıs Türk Ticaret Odası’nın ve onun temsil ettiği iş dünyasının kurumsallığa vermiş olduğu önemi ortaya koymaktadır. Bu çerçevede “rekabet edebilirlik” kavramını sadece ekonomik bir terim olmaktan çıkarıp, hayatımızın farklı alanlarında kullanılan bir kavram haline getirmiş olmanın gururunu taşıyoruz. Kaynaklarınızı en verimli şekilde kullanıp, çevrenizdeki doğal rakiplerinizden daha etkin olabilmek elbette ki yalnız ekonomide değil, yaşamın her alanında, örneğin sporda veya eğitimde de benimseyebileceğiniz bir felsefedir. Bu yaklaşım elbette ki dünyadaki her ülke için önemlidir. Fakat Kuzey Kıbrıs için, kendimize rekabet edilebilirlik penceresinden bakabilmek ayrı bir önem arz etmektedir. Bunun sebebi, yıllardır dünya ile ilişkileri sınırlı kalmış, göreceli olarak kapalı bir ekonomi için aslında hepimizin dünyanın bir parçası olduğumuzu bize hatırlatması bizce bu raporların en önemli toplumsal faydası olduğu gerçeğidir. Ekonomimize bu pencereden bakınca, asıl rakiplerimizin Kuzey Kıbrıs’ın dışında olduğunu; ekonomik aktörlerimizin ve farklı sektörlerimizin birbirlerine rakip değil, aynı makinenin dişlileri gibi birbirini tamamlayan ve destekleyen paydaşlar olması gerektiğini daha net algılamaktayız.

Kıbrıs Türk Ticaret Odası, Kıbrıs sorununun yapısal sorunlarımızın en birincil kaynağı olduğunun farkındadır. Fakat yarım yüzyılı aşkın bir süredir bu sorunun varlığının sürüyor olması, tüm ekonomik ve yapısal sorunlarımızın çözümünü, adeta Godot’u bekler gibi, çözüm sonrasına erteleme lüksümüzün olmadığını bir göstergesidir. Daha da önemlisi, ekonomik ve sosyal yapısal sorunlarımızın çözümüne şimdiden başlamak çözümün gerçekleşmesine ve sürdürülebilir olmasına da katkı sağlayacaktır. Bu gerçekler ışığında bir yandan Kıbrıs’ta adil ve sürdürülebilir bir çözüm için çaba göstermek, diğer

yandanda yapısal sorunlarımızın çözümü için ülkedeki tüm paydaşlarla diyalog halinde rekabet edebilir bir ekonomi yaratılmasına katkı koymak, Kıbrıs Türk Ticaret Odası’nın kalıcı hedefi olmaya devam etmiştir. Bu rapor işte bu düşüncenin bir ürünüdür.

Kuzey Kıbrıs ekonomisi, rekabet edebilirlik puanına göre 144 dünya ekonomisi arasında 114’ncü sıradadır. Son iki dönemde sıralamadaki yerimizin önce 123 sonra da 118 olduğu düşünülürse, göreceli de olsa bir ilerleme olduğu değerlendirilebilir. Oysa buna rağmen rekabet edebilirlik sıralamasında kişi başı milli geliri Kuzey Kıbrıs’ın çok altında olan Bangladeş, Surinam, Gana, Senegal gibi ülkelerin gerisinde kaldığımız, hala daha siyasi istikrarını sağlamamış Lübnan ve Cape Verde ile aynı puanı paylaştığımız gerçeği bu ülkede kimsenin kolaylıkla inanamayacağı göstergelerdir. Eğitim seviyesi, yaşam standartları ve kişi başı milli geliri açısından bakıldığında Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirlik sıralamasının olması gereken yerin çok altında olmasının bize anlattığı gerçek ekonomik potansiyelimizi kullanamadığımız ve hala daha kendi ayakları üzerinde duran bir ekonomi yaratamadığımızdır.

Bunun niye böyle olduğunu, bunu aşmak için neler yapmamız gerektiğini bilimsel verilerle ve tüm paydaşların katılımıyla tartışmak zorundayız. Rekabet edebilirliğin ölçüldüğü tüm ekonomilerde yapıldığı üzere, bizde de Yönetici Görüşleri Anketi’ne yanıt veren işletmelerimiz son 2 yıldır iş yapmanın önündeki en büyük engel olarak “verimsiz devlet bürokrasisini” gördüğünü açıklamıştır. Gerçekten de verimsizlik başta kamuda ama aslında ekonomik hayatın tüm paydaşlarında temel bir sorun olarak hayatımızı olumsuz etkilemektedir. Bu yılki raporumuzun teması olarak “Dönüşüm için Kamusal ve Kurumsal Yönetişim” başlığını seçmemiz de işte bu sorunu daha detaylı tartışmaya imkan yaratabilmek içindir.

Raporlarımızı altı kez kaleme alan Doç.Dr. Mustafa Besim ve rapor çalışmalarına dördüncü kez katılan Yrd.Doç.Dr.Kamil Sertoğlu, bu yıl aralarına Prof.Dr.Cem Tanova’yı da alarak ülkemizdeki kurumlarda yönetim sorunlarını incelemişler ve çözüm önerilerinde bulunmuşlardır. Yaptığımız tüm çalışmalarda olduğu gibi bu yılki raporumuzda da uzmanlarımızın değerlendirmeleri Kuzey Kıbrıs’a yönelik olarak hazırlanmıştır. Gerek kamuda gerekse özel sektördeki kurumlarımızın yaşadığı özerklik, kurumsallaşma, adalet algısı ve yönetim metodlarına ilişkin sorunlar bu yılki raporumuzun temasında incelenmektedir.

Kıbrıs Türk Ticaret Odası’nın 2009 yılından bu yana hazırladığı raporların tamamı ve değindikleri sorunlar maalesef güncelliklerini korumaktadırlar. Okuyucularımız geçmiş raporlara www.ktto.net adresinden ulaşabilirler. Keşke, önceki raporlarımızı arşivlerimizden çıkarıp incelediğimizde, değinilen yapısal sorunların geçmişte kaldığını görebilseydik. Fakat, diğer yandan politika yapıcıların, ekonomistlerin, akademisyenlerin, iş insanlarının ve bu konularla ilgilenen herkesin son yedi yıldır raporlarda gündeme taşınan konular hakkında daha bilinçli olduğunu görmek bize göre önemli bir başarı olmuştur. Mevcut şartlarda herşeyin bir günde düzelmesini beklemek hayalcilik olur. Fakat hiçbirşey yapmadan durup bekleyerek sorunlarımız ortadan kalkmayacaktır. Bu düşünceyle, yarattığımız farkındalığın gerek siyaset kurumuna ışık tutmasını gerekse ülkedeki tüm paydaşlarca enine boyuna tartışılmaya devam etmesini dileriz.

Saygılarımla,

Fikri Toros

Kıbrıs Türk Ticaret Odası Başkanı

Yönetici Özeti

2014-2015 Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlik raporu küresel ekonomik sorunların tüm çabalara karşın yayılarak devam ettiği bir ortamda hazırlanmıştır. **2014 yılı, küresel ekonomik beklentilerle ilgili karamsar beklentiler içerisinde olan iktisatçıların öne sürdükleri görüşlerde haklı oldukları bir yıl olmuştur.** ABD ekonomisi başta olmak üzere sınırlı sayıda ülkede ekonomik görünümde kısıtlı iyileşme işaretleri görülmeye başlansa da başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere ekonomik görünümde toparlanma sinyalleri görülememektedir. Tüm bu gelişmelere bağlı olarak 2015 başında Dünya Bankası'nın kısa ve orta vade için küresel büyüme beklentisini daha da aşağılara çekmesi (2015 için 3,4'den 3'e), **ekonomilerde kronikleşmiş eksik talep sorununun artacağına işaret etmekte** ve pek çok yatırımcıyı devlet tahvili gibi risksiz yatırım araçlarına yönlendirmektedir. Bugün gelinen aşamada, küresel ekonomik büyümenin üzerindeki en önemli riskler olarak; Euro bölgesinde ve Japonya'da durgunluk veya deflasyon süresinin uzaması ihtimali, gelişen piyasalar ve Çin'de yavaşlayan büyüme ve ABD'deki faiz artırımlarının gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarındaki çalkantıları artırma olasılığı görülmektedir.

Günümüzde küresel ekonomide deflasyon korkusu yayılırken, merkez bankalarının süreci ters çevirmek için tarihte görülmemiş genişlikte parasal politikalar uygulaması bile ekonomilerin gerektiği kadar toparlanmasını sağlayamamaktadır. Düşük büyümenin ekonomik anlamda en önemli implikasyonu ise yarattığı olağan dışı işsizliktir. Ancak, bu temel sorunsal, başta bazı AB ülkeleri olmak üzere pek çok ülkede geçici bir sorun olmaktan çıkıp kalıcı bir hal almıştır. Bunun anlamı ise **konjonktürel işsizliğin yapısal işsizliğe dönüşmesi** ve ülke ekonomilerinde işsizler ordusu içindeki uzun süreli işsizlerin artmasıdır. Sorunun yaşandığı ülkelere sosyal ve kültürel dengeleri riske eden bir diğer unsur ise genç işsizlik olgusu olmuştur. Tüm bu göstergelerin normal kabul edilip sosyo-ekonomik dengeleri riske etmeyeceğini düşünmek ise aşırı iyimser bir beklenti olacaktır. İnsanlık tarihinde geçmişte pek çok kez yaşandığı üzere **aşırı işsizliğin implikasyonları günümüzde gerek sosyal gerek kültürel gerekse de siyasi anlamda kendini göstermektedir.** Siyaset sahnesinde yaşanan şaşırtıcı gelişmeler önümüzdeki yıllarda da devam edeceği benzetilmektedir.

Kuzey Kıbrıs'ta son açıklanan büyüme rakamları da arzu edilen seviyelerden uzak kalmıştır. Devlet Planlama Örgütü'nün (DPÖ) kesinleşen 2012 ve 2013 Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) büyüme rakamları sırası ile % 1,8 ve % 1,1 olarak beklentilerin altında gerçekleşmiştir. 2014 yılı makroekonomi bağlamında mali disiplin yılı olarak anılacaktır. Özellikle 2013 yılı sonu oluşan bütçe açığı (544 milyon) ve bununla birlikte yine 2013 sonu kurlarda yaşanan dalgalanmanın hayat pahalılığı yoluyla 2014'de oluşturduğu ek personel harcamaları yükü nedeniyle

mali düzenleme ihtiyacı duyulmuş ve bu yönde adımlar atılmıştır. Kuzey Kıbrıs için mali disiplini sağlamaya çalışmak gerçekten zorlu bir süreç olacaktır. Ancak, bu alanda başarılı olmak hükümetlerin tutarlı ve dirayetli politikaları ve meclisin etkin çalışmaları gerekli yasal düzenlemeleri sağlamasıyla sağlanacaktır.

Petrol fiyatlarında 2014'ün ikinci yarısından itibaren % 60'a yakın gerileme yaşanmıştır. Petrol ithalatına bağımlı Kuzey Kıbrıs'ta bu gerileme akaryakıt fiyatlarına sınırlı bir ölçüde yansımıştır. Ancak, toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren ve beklentinin yüksek olduğu **elektrik fiyatlarına petrol fiyatlarındaki düşüşün yansımaları gecikmeli ve sembolik olmuştur.** Bu durum aslında elektrik üretiminin istenilen verimlilikte olmayıp, maliyetlerin yüksek olduğunun işareti olarak karşımıza çıkmaktadır. Geline aşamada, **enerji örneğinde görüldüğü gibi KKTC özelinde sorunlar konjonktürel değil yapısalıdır. Dolayısıyla petrol fiyatlarındaki tarihi düşüş trendi dahi halkın alım gücünü ve işletmelerin rekabet gücünü gerektiği kadar geliştirememiştir.** Tüm bu gerçeklerden hareketle siyasi erkin populizmden uzaklaşarak yapısal sorunlara kökten çözümler üretilip köklü reformlar yapması gerekmektedir. Küresel düzlemde yaşanan sıkıntılar da dikkate alınarak **Kuzey Kıbrıs'ın artık yapısal sorunların etrafından dolaşma veya günü kurtarmaya yönelik adımlarla bir yere varamayacağını görmesi gerekmektedir.** Bu anlamda rekabet edebilirlik çalışması politika üreticilere önemli girdiler sağlayacak ve sorunların aşılmasına yönelik rehber olacak kapasiteye sahiptir.

Dünya Ekonomi Forumu'nun belirlediği yöntem çerçevesinde, Kuzey Kıbrıs'ın 2014-2015 rekabet edebilirliği, 2013 yılı yayınlanmış sosyal ve ekonomik göstergeler yanında 2014 yılında işletmelere yönelik gerçekleştirilen yönetici görüşleri anketi sonuçları kullanarak hesaplanmıştır. Belirtilen yöntemle yapılan hesaplamalar sonucunda Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirlik puanı 7 üzerinden 3,68 olarak hesaplanmıştır. Bu puan ile Kuzey Kıbrıs 144 ülke içerisinde 114'üncü sırada yerini almıştır. Geçen yıla göre 0,04 daha fazla puan alan Kuzey Kıbrıs, GCI sıralamasında 4 sıra birden ilerlemiştir. Sonuç olarak Kuzey Kıbrıs az da olsa hem ülke puanı hem de sıralamada çok sınırlı bir ilerleme göstermiştir.

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksindeki (KRE) ilk on sırada beş Avrupa Birliği üye ülkesi (Finlandiya, Almanya, Hollanda, Büyük Britanya, İsveç) ve birinci sırada yer almaya devam eden İsviçre de dahil edildiğinde toplam 6 Avrupa ülkesi mevcuttur. Sıralamada ikinciliği geçen yıl olduğu gibi Singapur alırken uyguladığı akılcı politikalarla krizi hızla atlattırma başlayan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) geçen yıla göre Finlandiya ve Almanya'yı geride bırakarak üçüncü sırada yerini almıştır. Diğer iki Asya ülkesi Japonya dikkate çekici bir yükseliş göstermiş ve dokuzuncu sıradan altıncı sıraya

yerleşmiştir. Hong Kong SAR ise geçen yıl olduğu gibi yedinci sırada yerini almıştır.

2014-2015 rekabet edebilirlik çalışmasında öne çıkan önemli unsurlardan biri de yönetici görüşlerini almak üzere işletmelere yönelik uygulanan ankette algılamaların geçen yıla oranla daha iyi olmasıdır. Yalnız **hesaplamalarda kullanılan 2013 yayınlanmış verileri kötüleşme göstermiştir.** Kuzey Kıbrıs ekonomisi 2009 sonrasında ekonomik toparlama sürecine girmiş yalnız son iki yılda, 2012-2013, düşük oranlı büyüme yakalayabilmiştir. Bu düşük oranlı GSYİH'daki büyüme yanında 2013 yılında yaşanan çift haneli enflasyon (10,22), yüksek bütçe açığı (% -7,2), düşük ulusal tasarruf oranı (%10,9), makroekonomik istikrarın önemli ölçüde bozulmasına neden olmuştur.

Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlikte Türkiye, Güney Kıbrıs gibi bölge ülkelere göre çok daha kötü durumda olduğu ortaya çıkmakta ve ülkenin **bölgesel olarak da rekabet avantajı olmadığı ortaya çıkmaktadır.** Bu noktada ekonomi yönetiminin geliştireceği politikalarla etkinlik artırıcılar; yükseköğrenim-işbaşında eğitim, ürün piyasası, işgücü piyasası ve finans piyasaları üzerinde yoğunlaşması yerinde olacaktır. Bunun yanında temel gereksinimler olan başta makroekonomik istikrar ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi de rekabet edebilirliğin artmasını destekleyecektir.

Rekabet edebilirliğin hesaplanmasında kullanılan on iki başlık genel olarak değerlendirildiğinde toplam yedi başlıkta gelişim, dört başlıkta gerileme ve bir başlıkta değişim olmamıştır. En yüksek artışı piyasanın etkinliği ve finans piyasasının gelişmişliği gösterirken, makroekonomik istikrar yüzde 13'lük gerileme göstermiştir. Gelişim gösteren başlıklardaki artış oranının gerileme gösterenlere göre ağırlıklı olarak daha yüksek olması sonucunda ülke puanı 0,04 artmıştır. Kuzey Kıbrıs'ın on iki başlığı diğer ülkelerin sıralamasına göre değerlendirildiğinde toplam dokuz başlıkta ilerleme ve üç başlıkta da gerileme gözlemlenmiştir. Sıralamada puanlamaya göre iki başlıkta daha fazla ilerleme gösterme GCI'nin ülke kapsamı sayısındaki azalmadan kaynaklanmaktadır

Son yedi yıldır gerçekleştirilen rekabet edebilirlik çalışması ile Kuzey Kıbrıs'ta ülke ekonomisinin sağlam temellere oturtulması ve güçlü zeminde kalkınması için gerekli adımlar atılmadığı görülmektedir. Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğini artırabilmesi için başta piyasasını büyütmeye yönelik adımlar atması gerekmektedir. Bunun ötesinde özellikle makroekonomik istikrardaki yapısallaşan sorunları minimize etme yönünde giderek işletmelere daha verimli iş yapabilecekleri bir ortam sunmalıdır. Yapılan tespitlerde **rekabet edebilirlik sorununun yalnızca kamu kesiminden kaynaklanmadığı, işletmelerin de gelişmişlik açısından geride kaldığı tespit edilmiştir.** Bu sorunu aşmak için işletmelerde kurumsallaşmayı sağlayacak, gereken kümeleşmeyi artırma ve tedarikçilerin çoğaltılması gerekmektedir. Bunun yanında üretimin geliştirilmesi ve yeni piyasalara erişimi sağlamak için yasal ve kurumsal düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir.

Geline aşamada **Kuzey Kıbrıs ekonomisinde mevcut**

sorunlar başka büyük sorunların semptomlarıdır: kötü kamu ve ekonomi yönetimi sayesinde ekonomik modeli tıkanmış, sermaye verimliliğini ve getirisi azalmış, rekabet edebilirliği zayıf kalmış ve nihayetinde ülke refahı belirgin bir gelişme gösterememiştir. Toplumda adaletsizlik ilkesi ve siyaset kurumuna güvensizlik egemen olmuştur. Tüm bunların sonucunda günümüzde sadece siyaset değil, ekonomi de tıkanmışlık evresine gelmiştir. Bütün bunlar bizlere Kıbrıslı Türklerin artık yeni bir yaklaşıma, yeni bir modele, kısaca yeni bir hikâyeye (a new story) ihtiyacı olduğunu işaret etmektedir.

Bu yılki rekabet edebilirlik raporunda tematik çalışma başlığı altında “KKTC Ekonomisinde Dönüşüm için Kurumsal ve Kamusal Yönetişim” konusu seçilmiştir. Ülkemizde zaman içinde siyasal partilerin yöneticileri, devlet kurumlarının yöneticileri, yönetim kurulları değişmiş piyasamızda büyüyen ve küçülen şirketler olmuş ancak tüm bu değişime rağmen temel sorunlar aynı kalmıştır. Zaman içerisinde oluşan bu olumsuz yönetim kültürü adalet algısına zarar vermiş ve toplumun her kesiminde bir güvensizlik ortamı yaratmıştır. Bununla birlikte **tüm kesimler kendi statükosunun korunması kaygısı ile reform önerilerine de kuşku ile bakmaktadırlar.**

Benzer coğrafyalar ve benzer kaynaklara sahip olan ülkeler kurumlarının etkinliği veya başarısızlığı ile birbirinden çok farklı performans gösterebilmektedirler. Bunun için kurumların daha etkin bir yönetim sistemi ile kurumsallaşarak ilerlemesi gerekmektedir. Yönetme gücünü elinde tutan kesimler daha uzun vadeli hedefler belirleyerek sadece bulundukları mevkiden güç alarak hareket etmek ve mikro yönetim uygulamak yerine, kendilerine bağlı kurumları ve çalışanları güçlendirme yoluna gitmeli ve yetkilerini yerinden yönetim için devretme cesaretini göstermelidirler.

Yrd. Doç. Dr. Kamil Sertoğlu

Doğu Akdeniz Üniversitesi – İşletme ve Ekonomi Fakültesi

Doç. Dr. Mustafa Besim

Doğu Akdeniz Üniversitesi – İşletme ve Ekonomi Fakültesi

Prof. Dr. Cem Tanova

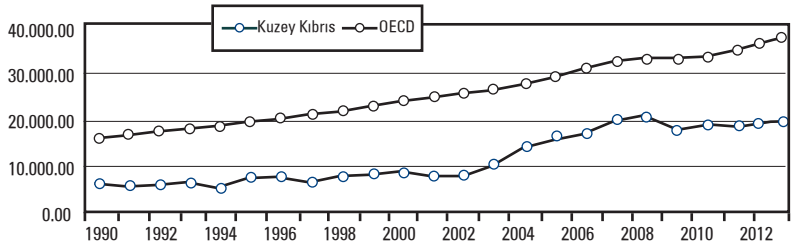
Doğu Akdeniz Üniversitesi – İşletme ve Ekonomi Fakültesi

Kuzey Kıbrıs

Ana Göstergeler, 2013

Toplam Nüfus (bin).....	306
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) (milyon \$).....	3.983
Kişi Başına Düşen GSYİH (cari fiyatlarla, \$).....	15.349
GSYİH (SPG), dünya toplamındaki payı (%).....	0,0064

Kişi Başına Düşen GSYİH (\$), 1990-2013

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

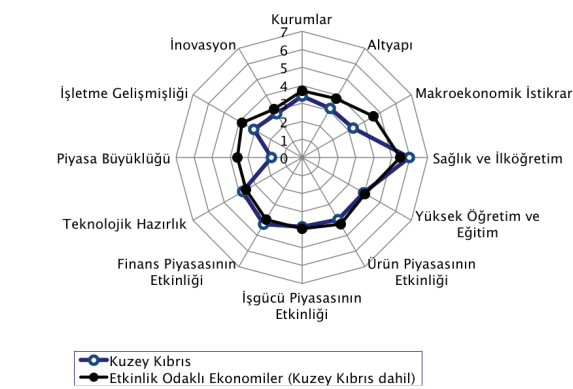
	Sıralama (144 üzerinden)	Puan (1-7)
Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI) 2014-2015	114	3,68
GCI 2013-2014 (148 üzerinden)	118	3,64
GCI 2012-2013 (144 üzerinden)	123	3,54

Temel Gereksinimler (%40)	108	3,96
Bölüm 1: Kurumlar	100	3,43
Bölüm 2: Altyapı	104	3,14
Bölüm 3: Makroekonomik İstikrar	136	3,29
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim	55	5,98

Etkinlik Artırıcılar (%50)	104	3,59
Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim	88	3,95
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği	111	4,00
Bölüm 7: İşgücü piyasasının etkinliği	107	3,85
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği	56	4,26
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık	69	3,80
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü	142	1,71

İnovasyon ve Gelişmişlik Faktörleri (%10)	129	2,96
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği	134	3,09
Bölüm 12: İnovasyon	115	2,81

Gelişim Aşaması

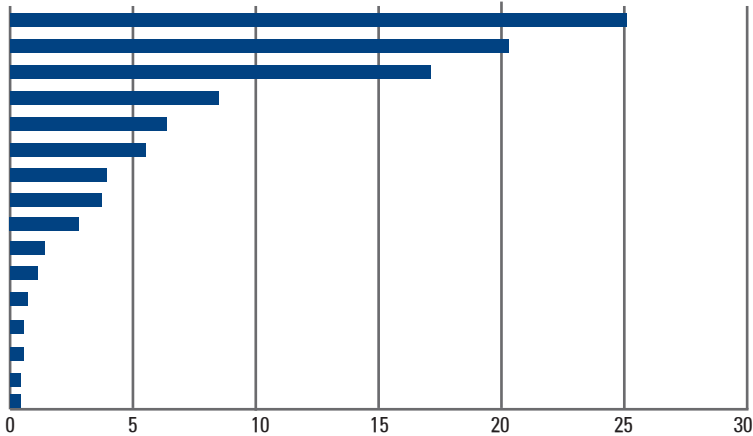

Not: Radar grafik, Kuzey Kıbrıs'ın da aralarında bulunduğu Etkinlik Odaklı gelişim aşamasındaki ekonomiler kullanarak oluşturulmuştur.

Bu ekonomiler arasında Arnavutluk, Ermenistan, Bulgaristan, Cape Verde, Çin, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Mısır, El Salvador, Gürcistan, Guatemala,Ürdün, Guyana, Endonezya, Jamaika, Makedonya, Montenegro, Fas, Namibya, Peru, Romanya, Sırbistan, Güney Afrika, Sri Lanka, Swaziland, Tayland , Timor-Leste, Tunus ve Ukrayna vardır.

İş yaparken karşılaşılan en problemlı faktörler

Verimsiz Devlet Bürokrasisi.....	25,16
Finansmana erişim.....	20,26
Siyasal istikrarsızlık.....	17,09
Yetersiz eğitilmiş işgücü.....	7,99
Vergi oranları.....	6,41
Hükümet istikrarsızlığı/darbeler.....	5,65
Vergi düzenlemelerindeki karmaşıklık....	3,86
Yetersiz altyapı kaynakları.....	3,72
Kısıtlayıcı işgücü düzenlemeleri.....	2,96
Döviz düzenlemeleri.....	1,86
Ulusal işgücündeki iş ahlakının zayıflığı....	1,65
Enflasyon.....	1,03
Yenilik için yetersiz kapasite.....	0,69
Suç ve hırsızlık.....	0,69
Kamu sağlığındaki zayıflık.....	0,48
Rüşvet.....	0,48

Katılımcı yanıtlarının yüzde oranı

Not: Yönetici Görüşleri Anketine katılanlara, 16 faktörlük listeden iş yaparken karşılaşılan en problemlı beş faktörü seçmeleri ve daha sonra bunları 1 (en problemlı) ile 5 arasında değişen bir değerlendirme ölçeğine göre puanlamaları istendi. Katılımcıların her bir faktöre vermiş olduğu puanlama 16 soruya vermiş oldukları toplam puanlamaya oranlanmıştır

Detaylı Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

DEĞER SIRALAMA

Bölüm 1: Kurumlar	
1.01 Mülkiyet hakları.....	3,56
1.02 Fikri mülkiyet hakları.....	2,95
1.03 Kamu fonlarının aktarılması.....	2,26
1.04 Kamuoyunun siyasilere güveni.....	1,74
1.05 Düzensiz ödemeler ve rüşvet.....	3,11
1.06 Yargının bağımsızlığı.....	4,4
1.07 Hükümet yetkililerinin kararlarında adam kayırma.....	1,57
1.08 Kamu harcamalarının israfı.....	1,79
1.09 Devlet düzenlemelerinin yarattığı yük.....	2,97
1.10 Uyuşmazlıkların çözümünde yasal çerçevenin etkinliği...2,83	
1.11 Düzenlemelerin çözümünde yasal çerçevenin etkinliği...2,09	
1.12 Hükümetin politika oluşturmadaki şeffaflığı.....	2,99
1.13 Terörizmin işletme maliyeti.....	6,88
1.14 Suç ve şiddetin işletme maliyeti.....	6,1
1.15 Organize suçlar.....	6,16
1.16 Polis hizmetlerinin güvenilirliği.....	4,82
1.17 Firmaların iş ahlakı.....	3,67
1.18 Finansal denetim ve raporlama standartlarının gücü.....	3,47
1.19 Kurumsal yönetim etkinliği.....	2,98
1.20 Azınlık hissedarlarının çıkarlarının korunması.....	3,47
1.21 Yatırımcının korunması endeksi, 0-10 (en iyisi)*.....	3,33

Bölüm 2: Altyapı	
2.01 Genel altyapının kalitesi.....	3,15
2.02 Yolların kalitesi.....	3,42
2.03 Demiryollarının kalitesi.....	n/a
2.04 Liman altyapısının kalitesi.....	3,06
2.05 Hava yolu taşımacılığı altyapısının kalitesi.....	3,56
2.06 Mevcut koltuk kilometre/hafta, milyon*.....	26,92
2.07 Elektrik hizmetlerinin kalitesi.....	2,11
2.08 Cep telefonu abone sayısı/ 100 kişiye düşen*.....	194,84
2.09 Sabit telefon hatları/100 kişiye düşen*.....	32,53

Bölüm 3: Makroekonomik İstikrar	
3.01 Devlet bütçe dengesi, GSYİH yüzdesi*.....	-7,15
3.02 Tasarruf oranı, GSYİH yüzdesi*.....	10,9
3.03 Enflasyon, yıllık % değişim*.....	10,2
3.04 Genel Devlet borcu, GSYİH yüzdesi*.....	154,17
3.05 Ülke kredi derecelendirme notu, 0-100 (en iyisi)*.....	n/a

Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim	
4.01 Sıtmanın işletmeye etkisi.....	7
4.02 Sıtma vakası/ 100,000 kişiye düşen*.....	0,65
4.03 Veremin işletmeye etkisi.....	7
4.04 Verem vakası/ 100,000 kişiye düşen*.....	13,38
4.05 HIV/AIDS'in işletmeye etkisi.....	6,99
4.06 HIV'in yaygınlığı, yetişkin nüfusa yüzdesi*.....	0,01
4.07 Bebek ölüm oranı, 1,000 canlı doğumda*.....	10,8
4.08 Ortalama ömür uzunluğu, yıllık*.....	81,35
4.09 İlköğretim kalitesi.....	3,14
4.10 İlköğretime kayıt, net yüzdelik*.....	100

Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim	
5.01 Ortaöğretime kayıt, brüt yüzdelik*.....	96,05
5.02 Yükseköğretime kayıt, brüt yüzdelik*.....	87,34
5.03 Eğitim sisteminin kalitesi.....	3,33
5.04 Matematik ve fen bilimleri eğitiminin kalitesi.....	2,91
5.05 Yöneticilik ve işletme okullarının kalitesi.....	3,4
5.06 Okullarda internet erişimi.....	4,51
5.07 Araştırma ve eğitim hizmetlerinin uygunluğu.....	3,16
5.08 Çalışanlara eğitim verilmesi.....	3,2

Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği	
6.01 Yerli piyasadaki rekabet yoğunluğu.....	4,46
6.02 Firma faaliyetlerinin egemenliği.....	3,2
6.03 Anti-tekel politikasının etkinliği.....	2,39
6.04 Vergilendirmenin etkinliği ve yaygınlığı.....	2,84
6.05 Toplam vergi oranı, kazanç yüzdesi*.....	45,7
6.06 Şirket kurmak için gereken prosedür sayısı*.....	14
6.07 Şirket kurmak için gerekli gün sayısı*.....	20

6.08 Tarım politikasının maliyetleri.....	3,22
6.09 Ticaretin karşısındaki engeller.....	3,07
6.10 Ticaret ağırlıklı tarife oranı, vergi yüzdesi*.....	1,12
6.11 Yabancı mülkiyetin yaygınlığı.....	2,65
6.12 Doğrudan yabancı yatırımı düzenleyen kuralların etkisi...2,56	
6.13 Gümrük prosedürlerinin yükü.....	3,75
6.14 GSYİH'ya göre ithalat*.....	42,66
6.15 Tüketici odaklı olma derecesi.....	4,38
6.16 Müşteri gelişmişliği.....	3,54

Bölüm 7: İşgücü piyasasının etkinliği	
7.01 İşçi işveren ilişkilerinde işbirliği.....	4,21
7.02 Ücretlerin belirlenmesinde esneklik.....	5,77
7.03 İşe alma ve işten çıkarma.....	5,84
7.04 İşten çıkarma maliyeti, hafta tutarında maaş*.....	12
7.05 Vergi oranlarının çalışma isteğine etkisi.....	2,71
7.06 Maaş ve üretkenlik.....	3,6
7.07 Profesyonel yönetime güven.....	2,58
7.08 Ülkenin yetenekli insanları tutabilme kapasitesi.....	2,24
7.09 Ülkenin yetenekli insanları çekebilme kapasitesi.....	1,68
7.10 Kadınların işgücü piyasasına katılımı, erkek katılıma oranı*0,58	

Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği	
8.01 Finansal hizmetlerin mevcudiyeti.....	4,53
8.02 Finansal hizmetlerin fiyat uygunluğu.....	3,98
8.03 Yerel sermaye piyasası aracılığı ile borçlanma.....	n/a
8.04 Banka kredilerine erişiminin kolaylık derecesi.....	2,95
8.05 Risk sermayesinin mevcudiyeti.....	n/a
8.06 Bankaların sağlamlığı.....	4,41
8.07 Menkul kıymetler borsasının düzenlemeleri.....	n/a
8.08 Yasal haklar endeksi, 0-10 (en iyisi)*.....	7

Bölüm 9: Teknolojik hazırlık	
9.01 En son teknolojilerin bulunabilmesi.....	3,94
9.02 Firma düzeyinde teknoloji kullanımı.....	4,07
9.03 Doğrudan yabancı yatırım ve teknoloji transferi.....	4,16
9.04 İnternet kullanıcıları*.....	65
9.05 Geniş bant internet kullanıcıları/ 100 kişiye düşen*.....	23
9.06 Uluslararası internet bant genişliği, kişi başına düşen kb/s*101,7	
9.07 Mobil geniş bant kullanıcıları/ 100 kişiye düşen*.....	35,92

Bölüm 10: Piyasa Büyüklüğü	
10.01 Yerel piyasa büyüklüğü endeksi, 1-7 (en iyisi)*.....	1,5
10.02 Yabancı piyasa büyüklüğü endeksi, 1-7 (en iyisi)*.....	2,34
10.03 GSYİH (SGP\$ milyar).....	5,18
10.04 GSYİH'ya göre ihracat.....	41,53

Bölüm 11: İşletme gelişmişliği	
11.01 Yerel tedarikçi sayısı.....	3,57
11.02 Yerel tedarikçi kalitesi.....	3,46
11.03 Küme sektörlerinin gelişmişlik durumu.....	2,61
11.04 Rekabet avantajının niteliği.....	2,29
11.05 Değer zinciri arzı.....	3,18
11.06 Uluslararası dağıtım ve pazarlamanın kontrolü.....	3,69
11.07 Üretim süreçlerinin gelişmişliği.....	2,74
11.08 Pazarlamacılığın boyutları.....	3,56
11.09 Yetki verme ve aktarma konusundaki isteklilik.....	3,18

Bölüm 12: İnovasyon	
12.01 İnovasyon kapasitesi.....	2,54
12.02 Bilimsel araştırma kurumlarının kalitesi.....	3,09
12.03 Firmaların araştırma ve geliştirme harcamaları.....	2,6
12.04 Araştırma geliştirmede özel sektör ve üniversitelerin işbirliği3,15	
12.05 Devletin ileri derecede teknoloji ürünleri satın alması...2,06	
12.06 Bilimadamları ve mühendislerin bulunurluğu.....	3,32
12.07 PCT patent başvuruları/ milyon nüfus*.....	n/a

*Yönetici Görüşü Anketlerinden elde edilmeyen veri

Not1: Bu yılki sıralama değerinin (114) altında olan göstergeler rekabet avantajı olarak kabul edilmiş ve sıralamaları renklendirilmiştir. Yıldız (*) ile açıklanmayan veriler 1 ile 7 arasında bir ölçekte hazırlanmıştır. Daha fazla bilgi ve açıklama için Ekteki "Ekonomi Profili Nasıl Okunmalı" bölümüne bakınız.

Not2: Yönetici Görüşleri Anketi örneklerinin oluşturulmasında GSYİH'nın son beş yıllık ortalaması alınarak sektörel ağırlıklar hesaplanmıştır. Belirlenen sektör ağırlıkları ile birlikte işletmelerin bölgesel dağılımı da dikkate alınarak örneklem oluşturulmuştur. Buna göre örneklem dağılımı: Tarım: %5, Taşocakçılığı: %1, İmalat sanayi: %10, Elektrik-su: %2, İnşaat: %10, Toptan ve perakende ticaret: %39, Otelcilik ve lokantacılık: %10, Ulaştırma haberleşme: %3, Mali müesseseler: %4, Serbest meslek ve hizmetler: %16 olarak belirlenmiştir

GİRİŞ

Küresel Ekonomide Uyarı Işıkları Yanmaya Devam Ederken

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm İhtiyacı

Rekabet Edebilirliğin Hesaplama Yönteminin Tanıtımı ve Kuzey Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki Yerinin Belirlenmesi

Küresel Ekonomide Uyarı Işıkları Yanmaya Devam Ederken

2014-2015 Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlik raporu küresel ekonomik sorunların tüm çabalara karşın yayılarak devam ettiği bir ortamda hazırlanmıştır. 2014 yılı, küresel ekonomik beklentilerle ilgili karamsar beklentiler içerisinde olan iktisatçıların öne sürdükleri görüşlerde haklı oldukları bir yıl olmuştur. İktisadi sorunlara ilaveten jeopolitik düzeyde siyasi ve askeri çatışmalar da geçtiğimiz yıl artarak devam etmiştir. Tüm bunların sonucunda günümüz dünyasında pek çok ülke salt iktisadi sorunlarla uğraşmaktan öte siyasi ve askeri anlamda çalkantılı günler geçirmeye de başlamışlardır. Orta Doğuda ve eski Sovyet topraklarında askeri karmaşa ve çatışmalara ek olarak başta AB ülkeleri olmak üzere pek çok ülkede sosyal gerilimler ve gelenekselden farklı siyasi gelişmeler damgasını vurmaya devam etmektedir.

ABD ekonomisi başta olmak üzere sınırlı sayıda ülkede ekonomik görünümde kısıtlı iyileşme işaretleri görülmeye başlansa da başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere, Japonya ve Latin Amerika'da ekonomik görünümde toparlanma sinyalleri görülememektedir. Tüm bu gelişmelere bağlı olarak 2015 başında Dünya Bankası'nın kısa ve orta vade için küresel büyüme beklentisini daha da aşağılara çekmesi (2015 için yüzde 3,4'den 3'e) ekonomilerde kronikleşmiş eksik talep sorununun artacağına işaret etmekte ve pek çok yatırımcıyı devlet tahvili gibi risksiz yatırım araçlarına yönlendirmektedir. Talebin daha da zayıflayacağı endişesi ise sadece finans piyasalarını sarsmamakta; emtia fiyatlarını da baskı altına almaktadır. Bugün geline aşamada, küresel ekonomik büyümenin üzerindeki en önemli riskler olarak; Euro bölgesinde ve Japonya'da durgunluk veya deflasyon süresinin uzaması ihtimali, gelişen piyasalar ve Çin'de yavaşlayan büyüme ve ABD'deki faiz artırımlarının gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarındaki çalkantıları artırma olasılığı görülmektedir.

Küresel krizin başlangıcından itibaren uygulanan ekonomik reçetelere bakıldığı zaman küresel krizden çıkış için uygulanan politikaların temelini para politikalarının oluşturduğu görülmektedir. Bu politikalar krizin çok daha derin bir buhrana dönüşmesini kısmen engellemiş kısa süreli geçici politikalarlardır. Uzun vadede sürdürülebilirlik, verimliliği artırabilecek yatırımlarla ve yapısal sorunları minimize ederek sağlanabilecektir. Geline aşamada verimliliği artırıcı yatırımlar yapma ve yapısal sorunları azaltmanın, her zaman olduğu gibi önemli olmak yanında sağlam ve güçlü bir şekilde toparlanmayı ve toplumların tüm kesimlerine yeni istihdam fırsatları ve alanları yaratmak için elzem olduğu ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde küresel ekonomide deflasyon korkusu yayılırken, merkez bankalarının süreci ters çevirmek için tarihte görülmemiş genişlikte parasal politikalar uygulaması bile ekonomilerin

gerektiği kadar toparlanmasını sağlayamamakta, pek çok ekonomide potansiyel altı büyüme devam etmektedir. Söz konusu bu düşük büyümenin ekonomik anlamda en önemli implikasyonu ise yarattığı olağan dışı işsizliktir. Çünkü düşük büyüme yani üretimin kısılması emek talebini de daraltır. Ancak, bu temel sorunsal, başta bazı AB ülkeleri olmak üzere pek çok ülkede geçici bir sorun olmaktan çıkıp kalıcı bir hal almıştır. Bunun anlamı ise konjonktürel işsizliğin doğal işsizliğe dönüşmesi ve ülke ekonomilerinde işsizler ordusu içindeki uzun süreli işsizlerin Fransa, İngiltere veya Almanya gibi ülkelerde yüzde 40'lara; İtalya, İspanya gibilerde ise yüzde 50-60'lara ulaşmasıdır.

İşsizliğin kronikleşen bir hal almasının yanında söz konusu ülkeler için sosyal ve kültürel dengeleri riske eden bir diğer unsur ise genç işsizlik oranı yani işsizler ordusu içinde yaşı 28'den küçük olanların oranıdır. İtalya, İspanya, Yunanistan gibi ülkelerde bu oranın yüzde 50'leri bulması sorunun büyüklüğüne işaret eden en temel göstergelerdir.

İşsizliğin dışında ülke ekonomilerini zorlayan bir diğer önemli unsur da ülkenin borç stokudur. Ülkenin brüt borç stokunun milli gelire oranını yüzde 60'la sınırlayan Maastricht kriteri günümüzde uygulamaya konulsa AB milli gelirinde kısıtlı bir paya sahip olan altı ülke dışında (Finlandiya, Estonya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg ve Slovakya) hiçbir ülke Euro kullanamayacaktı. AB ekonomisinde önemli paya sahip ülkelerde bu oranların aşırı yükselmiş olması da dikkat çekmektedir (Fransa: yüzde 96, İtalya: yüzde 132, İspanya: yüzde 97, Yunanistan: yüzde 177). Yüksek oranların ötesinde temel sorun borç stokunun sürekli bir artış trendinde olduğudur. Örneğin Euro bölgesinde Euro-18 ortalaması 2011 başında yüzde 80'lerde iken 2014 sonu itibarıyla bu oran yüzde 92'yi aşmıştır.

Tüm bu göstergelerin normal kabul edilip sosyo-ekonomik dengeleri riske etmeyeceğini düşünmek aşırı iyimser bir beklenti olacaktır. İnsanlık tarihinde geçmişte pek çok kez yaşandığı üzere aşırı işsizliğin implikasyonları günümüzde gerek sosyal gerek kültürel gerekse de siyasi anlamda kendini göstermektedir. Siyaset sahnesinde yaşanan şaşırtıcı gelişmeler önümüzdeki yıllarda da devam edeceğe benzemektedir. Bu noktada karşımıza çıkan en dikkat çekici unsur ise, geniş halk kitlelerinin seçimlerde sosyal devlet olgusunu ön plana çıkaran siyasi akımları tercih etmesidir. Ancak söz konusu ülkelerde önceki yönetimlerin ülkelerinin ağır borç batağından çıkışı için liberal ekonomik akla uygun olarak yine sosyal devletten taviz vermeleri ydi.

Önümüzdeki yıllarda ekonomik olarak zora giren halk kitlelerinin demokratik taleplerinin liberal ekonomik reçetelerle daha da karşı karşıya gelmesi kaçınılmaz olacaktır. Tüm bunların sonucunda; günümüzde ülkelerinin gidişatına yön veren siyasetçilerin mesailerinin büyük bir bölümünde ekonomik sorunların çözümü için uğraştıkları da görülmekte ancak ağır borç stoku,

kronikleşen yüksek işsizlik vs. gibi kapsamlı sorunlar dünya ekonomisinin girdiği türbülانstan kısa vadede çıkamayacağını da göstermektedir.

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm İhtiyacı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) rekabet edebilirlik raporu, küresel düzlemde krizin atlatılmaya çalışıldığı ve toparlanma işaretlerinin kısmen görülmeye başlandığı bir dönemde hazırlanmıştır. Başta ABD olmak üzere her ne kadar da kriz bazı ekonomilerde atlatılmaya başlanmış ve ekonomilerin büyüme sürecine girmeye başladıkları yönünde önemli göstergeler olsa da, yaşanan büyüme 2000'li yıllara görece olarak mütevazı ve potansiyel altı kalmıştır. Dünya'nın düşük oranlı büyüme sürecine girdiği bu dönemde Kuzey Kıbrıs'ta da son açıklanan büyüme rakamları benzer seviyelerdedir. Devlet Planlama Örgütü'nün (DPÖ) kesinleşen 2012 ve 2013 Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) büyüme rakamları sırası ile yüzde 1,8 ve yüzde 1,1 olarak beklentilerin altında gerçekleşmiştir. DPÖ Eylül 2014 tahmini raporunda beklenen 2013 GSYİH büyüme oranı 2,6 iken, gerçekleşen rakamın yüzde 1,5 daha düşük olması tahminlere dayalı yapılan değerlendirmelerin de büyük ölçüde değişmesine neden olacaktır. Kuzey Kıbrıs gibi gelişmekte olan bir ekonomiye bu kadar düşük büyüme oranı kesinlikle yetersiz ve özellikle emek piyasasına yeni girenlere iş fırsatları yaratma bağlamında çok geri kalmıştır. Bu tespit en güncel veri olarak değerlendirilebileceğimiz Çalışma Dairesi işsizlik başvurularıyla değerlendirilebilecektir. 2013 yılı başında 937 olan aktif kayıtlı işsizlik 2014'ün üçüncü çeyreği itibarıyla 1034'e çıkmıştır.

2014 yılı makroekonomi bağlamında mali disiplin yılı olarak anılacaktır. Özellikle 2013 yılı sonu oluşan bütçe açığı (544 milyon) ve bununla birlikte yine 2013 sonu kurlarda yaşanan dalgalanmanın hayat pahalılığı yoluyla 2014'de oluşturduğu ek personel harcamaları yükü nedeniyle mali düzenleme ihtiyacı duyulmuş ve bu yönde adımlar atılmıştır. Bu düzenlemeyle birlikte bütçede tasarruf tedbirleri alınırken, ödenmemiş kamu alacaklarının tahsilini sağlamak amacı da güdülmüştür. Gecikmiş alacaklara yapılan ceza indirim ve diğer kolaylıklar toplum nezdinde özellikle düzenli ödeyenlerde ahlaki zafiyet yaratsa da bu uygulama maliye gelirlerini önemli ölçüde artırmış ve daha da önemlisi vergi tabanının genişlemesine yardımcı olmuştur. Hiç kuşkusuz, mali af olarak da tanımlayabileceğimiz bu düzenlemenin yeniden gerçekleşmemesi için bugüne kadar sorunun oluşumuna neden olan yasal eksiklik, idari yetersizlik ve denetimsizliğin giderilmesi gerekmektedir.

Mali yapı bağlamında Kuzey Kıbrıs bütçesinin hem gelirler hem de giderler tarafında ağır yapısal sorunlar söz konusudur. Gelirler tarafını iyileştirmeye yönelik yapılan mali düzenlemelerin orta ve uzun vadeli sonuç verebilmesi için mutlak surette yasal altyapının;

vergi usul, KDV ve gelir vergisi gibi yasaların güncellenmesi gerekmektedir. Bunun yanında fiziki altyapının iyileştirilerek teknolojinin adapte edilmesi gerekmektedir. Bu süreç Bakanlar Kurulunun onayladığı Kayıtdışı Eylem Planı'nın gerekleri olup geciktirilmeden yasallaşmalıdır. Harcamalar tarafında yapısal sorunların başında gelen emeklilik fonlarının neden olduğu sosyal açık bütçeye artarak yük olmaya devam etmektedir. Yerel yönetimlerde biriken mali çıkmazlık bütçeyi ve sosyal güvenlik fonlarını olumsuz etkilemeye devam etmektedir.

Kuzey Kıbrıs için mali disiplini sağlamaya çalışmak gerçekten zorlu bir süreç olacaktır. Ancak, bu alanda başarılı olmak hükümetlerin tutarlı ve dirayetli politikaları ve meclisin etkin çalışmalarıyla gerekli yasal düzenlemeleri sağlamasıyla sağlanacaktır. Diğer bir deyişle mali disiplini sağlamak ancak siyasi erkin tümünden bunu benimsemesi ve her koşulda uygulaması ile başarılı olunabilecektir. Yoksa belli çıkar gruplarının siyasiler üzerinde oluşturduğu baskılar ve yaptıkları eylemler sonucu hükümetlerin esnemesi yıllardan beridir süregelen bu yapısal sorunların aşılmasına yardımcı olmayacaktır.

Kuzey Kıbrıs'ın önemli gelir kaynaklarını teşkil eden turizm ve yükseköğrenim 2014 yılında da artış eğiliminde olmuşlardır. Turizmde uygulanan teşvik sisteminin başarılı olması, turist artış hızında düşüş olmasına rağmen konaklamada Ocak-Kasım 2013-2014 döneminde yüzde 9'luk artış sağlamıştır. Yükseköğrenimde özellikle üçüncü uyruklu öğrencilerde yüzde 20'nin üzerinde yaşanan artış ile KKTC üniversitelerinde öğrenim gören öğrenci sayısı 70 bine ulaşmıştır. Ekonomik akla uygun olarak hizmetlere dayalı KKTC ekonomisinde katma değeri yüksek olan bu türdeki gelişmelerin milli gelire ve büyümeye daha da olumlu katkı yapması beklenmektedir.

Petrol fiyatlarında 2014'ün ikinci yarısından itibaren yüzde 60'a yakın gerileme sağlanmıştır. Petrol ithalatına bağımlı Kuzey Kıbrıs'ta bu gerileme akaryakıt fiyatlarına sınırlı bir ölçüde yansımıştır. Ancak, toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren ve beklentinin yüksek olduğu elektrik fiyatlarına petrol fiyatlarındaki düşüşün yansması sembolik olmuştur. Bu durum aslında elektrik üretiminin istenilen verimlilikte olmayıp, maliyetlerin yüksek olduğunun işareti olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucunda geçen yıl yüzde 20'yi aşan tarife artışının bedelini ödemeye devam eden toplum, alım gücünü önemli derecede etkileyen bu kamusal ürünü pahalı almaya devam edecektir. Bu aslında geçen yılki çalışmada da belirtildiği gibi siyasi etki altında kalan kamu kurumlarının sorunlarının hasır altı edilmesi veya ötelenmesinin sonucudur. Bunun yanında piyasanın tekel yapısının devam etmesi sonucu ünlü iktisatçı Keynes'in yapmış olduğu "tekellerin ve sendikaların olduğu ortamlarda fiyatlar aşağıya doğru yapışkandır" tespiti KKTC için uygun bir tanımlama

olmaya devam etmektedir.

Gelinen aşamada, enerji örneğinde görüldüğü gibi KKTC özelinde sorunlar konjonktürel değil yapısaldır. Dolayısıyla petrol fiyatlarındaki tarihi düşüş trendi dahi halkın alım gücünü ve işletmelerin rekabet gücünü gerektirdiği kadar geliştirememiştir. Tüm bu gerçeklerden hareketle siyasi erkin popülizmden uzaklaşarak yapısal sorunlara kökten çözümler üretip köklü reformlar yapması gerekmektedir. Küresel düzlemde yaşanan sıkıntılar da dikkate alınarak Kuzey Kıbrıs'ın artık yapısal sorunların etrafından dolaşma veya günü kurtarmaya yönelik adımlarla bir yere varamayacağını görmesi gerekmektedir. Bu anlamda rekabet edebilirlik çalışması politika üreticilere önemli girdiler sağlayacak ve sorunların aşılmasına yönelik rehber olacak kapasiteye sahiptir.

Rekabet Edebilirliğin Hesaplama Yönteminin Tanıtımı ve Kuzey Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki Yerinin Belirlenmesi

Ülkelerin rekabet edebilirliğini ölçebilmek için çok sayıda gösterge ve bileşenin bir bütünlük içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ülkelerin rekabet edebilirliğinin hesaplanmasında kullanılan kapsamlı ve sofistike yöntemin temel dayanağı, ekonomilerinde bulunan kurumların, geliştirilen politikaların ve emek, sermaye gibi üretim faktörlerinin ne derece verimli olduklarıyla ilgilidir. Bu temel anlayışla Dünya Ekonomik Formu (WEF), geliştirdiği endekse 12 değişik bölüm altında rekabet edebilirliği ölçmeye çalışmaktadır. Şekil 1'de görüldüğü üzere rekabet edebilirliğin dayandığı 12 bölüm, her biri farklı kalkınma (gelişim) aşamasında olacak şekilde üç ana başlık altında düzenlenmiştir. Burada esasen murat edilen, ülkenin verimliliğini belirleyen etmenleri (bölümleri) ortaya koyup, ülkenin rekabet avantajı (güçlü) olduğu alanları ve dezavantajlı (zayıf) olduğu alanları belirlemek ve politika üreticilere yol göstermektir.

WEF'nin yıllar içerisinde gelişim ve değişimlere göre güncellediği endeks ve bunu oluşturan 12 başlık, verimliliğin nedenlerini daha etkin bir biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede bir ülkede bulunan faktörler (zenginlikler), doğal kaynaklar, ülkenin konumu iyi değerlendirilir ve rekabetçi yaklaşımla verimli bir şekilde kullanılırsa bu durum ülkeye refah artışı getirecektir. Ülkenin verimlilik temellerini oluştururken mikro ekonomik rekabet bileşenleri olan; iş ortamının kalitesi, kümelerin bulunduğu aşama ve şirket operasyonlarının ve stratejilerinin gelişmişlik seviyesi rekabet edebilirliğin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Mikro olgular yanında işletmelerin etkin ve verimli üretimi başarabilmeleri için makro unsurları oluşturan politik kurumlar, altyapı, makroekonomik istikrar ve sağlık-öğretim gibi temel gereksinimlerin de yeterli ve güncel olmaları gerekmektedir.

Ölçüm yapılmadan önce ülkeler gelişim aşamalarına göre sınıflandırılmakta ve ülke ağırlıkları belirlenerek hesaplamalar buna göre yapılmaktadır. Bunun nedeni 144 ekonominin tümünün de aynı kalkınma aşamasında olmamasından kaynaklanmaktadır.

Ülkelerin gelişim aşamalarını belirlemek için iki kıstas kullanılmaktadır. Bunların birincisi, kişi başı gayri safi yurtiçi hâsıla düzeyidir. İkincisi ise ülke ekonomilerin ne ölçüde faktör odaklı olduğunu ölçmeye yönelik oluşturulmuş deęışkendir¹. Bu iki kıstasın değerlendirilmesi sonucunda ekonomiler *faktör odaklı*, *etkinlik odaklı* ve *inovasyon odaklı* olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırılırlar. Bunun yanında, iki gelişim aşaması arasında yer alan ekonomiler *geçiş aşamasında* olarak sınıflandırılacaklardır.

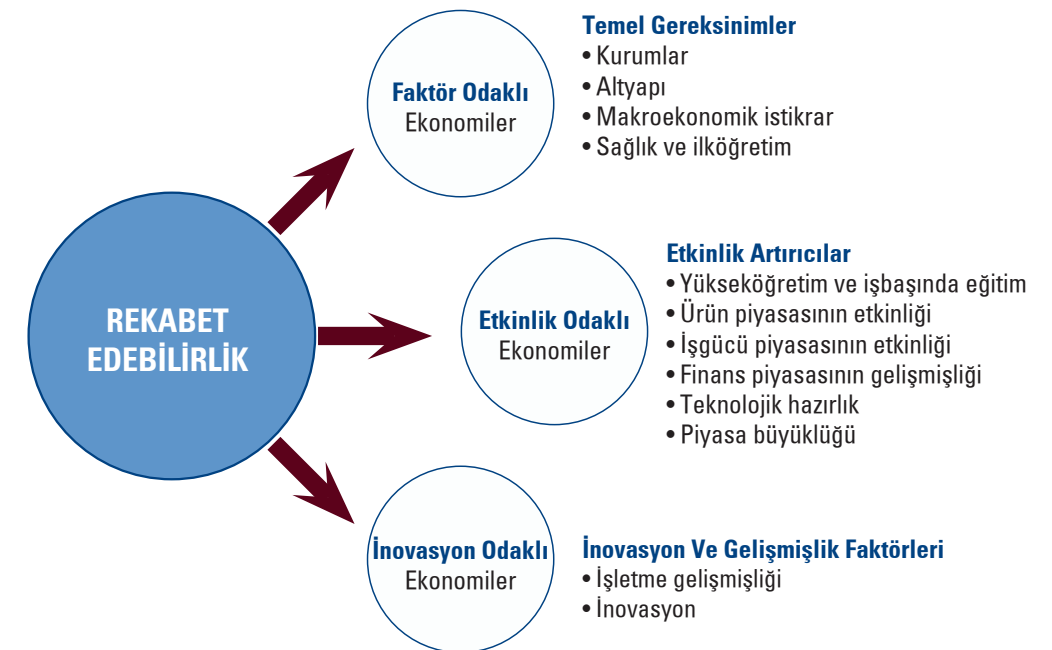
Bir ekonominin puanlaması Rekabet Edebilirliğin 12 bölümü ile ilgili geliştirilen ve iş çevrelerine dağıtılan 130 sorudan oluşan 'Yönetici Görüşleri Anketi'ne verilen cevaplar kullanılarak yapılmaktadır. 2014 sonbaharında bu amaçla 100 işletmeye yönelik anket yapılmıştır. Bunun yanında, ilgili ekonomide yayınlanmış ekonomik ve sosyal istatistiklerden de yararlanarak hesaplamalar tamamlanmaktadır. Kuzey Kıbrıs için, 2013 yılında yayınlanmış sosyo-ekonomik veriler kullanılarak çalışma yürütülmüştür. Her bölüm ve içerisinde yer alan sorular kendi başlık konusuna göre ayrı ayrı puanlanmakta ve ardından genel ülke puanına ulaşılmaktadır. GCI rakamları 1 ile 7 arasında değişmektedir. 1 en düşük rekabet düzeyini, 7 ise en yüksek rekabet düzeyini ifade etmektedir. Bu standart hesaplama yöntemi sonucunda, ülkelerin diğer ülkelere göre rekabet edebilirlik durumu karşılaştırmalı olarak kolayca belirlenebilmektedir. Kullanılan yöntem ile ilgili

detaylı bilgi EK3'te sunulmuştur.

WEF'in geliştirdiği ve yukarıda özetlenen bu yöntem, her yıl yapılan güncelleme ve düzeltmeler de dikkate alınarak Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliği hesaplamak için kullanılmaktadır. Kuzey Kıbrıs ekonomisinin 2013-2014 rekabet edebilirliğinin hesaplanması için birinci adım olarak gelişim aşaması belirlenmiş ve aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

2013 yılı istatistiklerine göre kişi başına geliri cari fiyatlarla 15 bin Amerikan doları civarında olan bir ekonominin, gelir kriterine göre *etkinlik odaklı* aşama ile *inovasyon odaklı* aşama arasındaki geçiş ekonomileri olan Brezilya, Malezya ve Türkiye gibi ülkelerle birlikte yer alması gerekirdi. Ancak, birincil veri kaynağı olarak iş çevrelerinin anket sonuçlarından oluşturulan göstergeler ve bunun yanında diğer ikincil veri kaynağı olarak istatistikler incelendiğinde, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin ancak *etkinlik odaklı* gelişim aşamasında olabileceğine karar verilmiştir. Özellikle *geçiş döneminde* olan diğer ekonomilerin istatistikleriyle Kuzey Kıbrıs ekonomisinin istatistikleri karşılaştırıldığında, Kuzey Kıbrıs göstergelerinin diğer ekonomilerden oldukça uzakta olduğu gözlemlenmiştir. Bu gerçeklerden yola çıkarak, Kuzey Kıbrıs ekonomisi 2'nci gelişim aşamasında, diğer bir deyişle *etkinlik odaklı* aşamada yer almasına karar verilmiştir. Benzer ayarlamayı 2013 yılı itibarı ile kişi başı geliri 47 bin Amerikan dolarını geçen Kuveyt ve 20 bin Amerika doları üzerinde geliriyle Suudi Arabistan örneklerinde de gözlemlemek mümkündür. Bu iki ülke, WEF'in belirlediği kıstaslara göre ancak 1. geçiş dönemi olan faktör odaklı ekonomi ile etkinlik odaklı ekonomiler arasında yer alabilmişlerdir.

Şekil 1: Rekabet Edebilirliğin 12 Bölümü

¹ İkinci kriterde ülkenin toplam mal ve hizmet ihracatında, doğal kaynak ihracat payı dikkate alınır. Bu payın yüzde 70'den fazla olması durumunda ekonominin büyük ölçüde faktör odaklı olduğuna karar verilir.

Tablo 1: Gelişim Aşamalarına Göre Bazı Ekonomiler

Gelişim Aşamaları	1 Faktör Odaklı	1-2 Geçiş	2 Etkinlik Odaklı	2-3 Geçiş	3 İnovasyon Odaklı
Ekonomiler	Bangladeş Gana Mali Pakistan Yemen	Azerbaycan İran Moldovya Suudi Arabistan	Arnavutluk Bulgaristan Kuzey Kıbrıs Makedonya Güney Afrika	Brezilya Hırvatistan Malezya Rusya Federasyonu Türkiye	Almanya Birleşik Krallık Güney Kıbrıs İsviçre Singapur

Buna göre, Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik hesaplamalarında temel gereksinimler başlığındaki bölümlerin toplamına ağırlık olarak yüzde 40, etkinlik başlığı altında yer alan bölümlerin toplamına yüzde 50 ve son olarak da inovasyon başlığı altındaki başlıklara da toplam yüzde 10 puan verilecektir.

Bu ağırlıklarla Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırması için faktör piyasalarının etkinliğini iyileştirme yönünde yoğunlaşması ve firma bazında üretim aşamalarını daha etkin kılması öncelikleri arasında olmalıdır. Bunu sağlayacak kilit faktörler arasında, yükseköğretimin sektöre yönelik beşeri kaynak yetiştirmesi, mal ve hizmet piyasalarında etkinliğin yani rekabetin sağlanması, emek piyasasında esnekliğin olması ve finansal piyasaların ekonomiye daha etkin kaynak sağlayıcı olması bulunmaktadır. Bunun ötesinde, ölçek sorununun aşılması için yeni piyasalara erişim sağlaması ve üretimde teknolojilerin daha yaygın ve güncel olması da Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini önemli ölçüde arttıracaktır.

Kuzey Kıbrıs'ta Rekabet Edebilirlik

Kuzey Kıbrıs ve Küresel Rekabet Edebilirlik

Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Gücü

Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Üç Ana Başlık Altında Rekabet Edilebilirlik Bilançosu

Kuzey Kıbrıs'ın On İki Başlık Altında Son Üç Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirliği

Kuzey Kıbrıs: Yeni bir Hikâyeye Duyulan İhtiyaç

Kuzey Kıbrıs ve Küresel Rekabet Edebilirlik

Her yıl olduğu gibi bu yıl da Dünya Ekonomik Formu (WEF) yıllık Küresel Rekabet Edebilirlik raporunu 2014-2015 dönemi için hazırlamıştır. Bu yıl hazırlanan raporda, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksindeki (GCI) toplam ülke sayısı 148'den 144 gerilemiştir. Rekabet edebilirlik endeksine Tacikistan yeniden eklenirken, veri yetersizliği nedeniyle Benin, Bosna Hersek, Brunei, Ekvator ve Liberya endeks dışı kalmıştır. WEF'in belirlediği yöntem çerçevesinde, Kuzey Kıbrıs'ın 2014-2015 rekabet edebilirliği, 2013 yılı yayınlanmış sosyal ve ekonomik göstergeler yanında 2014 yılında işletmelere yönelik gerçekleştirilen yönetici görüşleri anketi sonuçları kullanarak hesaplanmıştır. Özellikle 2014 yılı sonuna doğru yapılmış olan yönetici görüşleri anketi, iş dünyasının ekonominin gidişatı konusundaki görüş ve algılamalarını güncel bir şekilde rapora yansıtmıştır.

Belirtilen yöntemle yapılan hesaplamalar sonucunda Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirlik puanı 7 üzerinden 3,68 olarak hesaplanmıştır. Bu puan ile Kuzey Kıbrıs 144 ülke içerisinde 114'üncü sırada yerini almıştır. Geçen yıla göre 0,04 daha fazla puan alan Kuzey Kıbrıs, GCI sıralamasında 4 sıra birden ilerlemiştir (Tablo 2, Şekil 2). Kuzey Kıbrıs'ın ilerleme göstermesinde puan artışı yanında rekabet edebilirliği daha yüksek olan fakat GCI kapsamına alınmayan Bosna Hersek ve Ekvator gibi ülkelerin liste dışı kalması olumlu etki yapmıştır. Bunun yanında Tacikistan'ın listeye eklenmesi Kuzey Kıbrıs sıralamada 1 sıra geriletmiştir. Sonuç olarak Kuzey Kıbrıs hem ülke puanı hem de sıralamada çok sınırlı bir ilerleme göstermiştir.

Tablo 2: Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirlik Endeksindeki Performansı (2008-2015)

Dönem	Puan (1-7)	Sıralama
KRE 2014-2015	3,68	114/144
KRE 2013-2014	3,64	118/148
KRE 2012-2013	3,54	123/145
KRE 2011-2012	3,58	118/142
KRE 2010-2011	3,51	117/140
KRE 2009-2010	3,65	99/134
KRE 2008-2009	3,43	117/135

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksindeki (KRE) ilk on sırada beş Avrupa Birliği üye ülkesi (Finlandiya, Almanya, Hollanda, Büyük Britanya, İsveç) ve birinci sırada yer almaya devam eden İsviçre de dahil edildiğinde toplam 6

Avrupa ülkesi mevcuttur. Sıralamada ikinciliği geçen son üç yılda olduğu gibi devam ettiren şehir ülke Singapur almıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) akılcı politikalar sonucu kriz sürecini hızlı atlatmaya başlamış, yüksek oranlı büyümesi rekabet edebilirliğine de yansımış ve geçen yıla göre Finlandiya ve Almanya'yı geride bırakarak üçüncü sırada yerini almıştır. Diğer iki Asya ülkesi Japonya dikkate çekici bir yükseliş göstermiş ve dokuzuncu sıradan altıncı sıraya yerleşmiştir. Hong Kong SAR ise geçen yıl olduğu gibi yedinci sırada yerini almıştır.

İsviçre'nin son 6 yıldır birinci sırada yer almaya devam etmesi genelde bütün başlıklarda en iyiler olması yanında ülke puanını istikrarlı bir şekilde artırmasıyla sağlanmıştır. Ülkenin en güçlü olduğu alanlar inovasyon ve işgücü piyasasındaki etkinliği geçen yılda olduğu gibi devam etmektedir. İşletmelerin gelişmişliği yanında ülkenin dikkat çeken en belirgin üstünlüğü; üniversitelerin iş dünyasıyla işbirliği ile yapılan yüksek orandaki araştırma ve geliştirme (R&D) çalışmaları sonucu kolaylıkla pazar bulan ürünleri üretebilmesidir.

Singapur'un 5,65'lik ülke puanı ile ikinci sırada yerini korumaya devam etmesinin temelinde 12 bölümden oluşan rekabet edebilirlik endeksinin 7 bölümünde ilk üç sırada olması yatmaktadır. Son 5 yıldır kamu ve özel kurumları dünyanın en iyi kurumları olarak yer almaya devam ederken, ürün piyasası etkinliğinde birinci, finans piyasalarının gelişmişliği ve birinci sınıf altyapısıyla ikinci sırada yerini almaktadır. Özellikle eğitime verdikleri önem sayesinde dünyada yaşanan gelişmelere karşı uygun nitelikte bireyler yetiştirmektedirler.

Bu yıl GCI sıralamasında üçüncü sırayı önemli bir gelişim gösteren ABD almıştır. Temel gereksinimler başlığı altındaki iyileşme ile işletmelerin algılamalarının olumluya dönüşmesi bu yükselişte önemli etkenlerdir. Amerikan ekonomisi krizden çıkış sürecinde oluşturduğu etkin yapılar ve politikalarla ne kadar verimli olabileceğini göstermiştir. Bunun ötesinde işletmelerinin gelişmiş ve yenilikçi olması ve bunların güçlü üniversitelerle işbirliğinde olması da rekabet edebilirliğe önemli katkılar sağlamaktadır.

Finlandiya rekabet edebilirliği en güçlüler arasında olmaya devam ederken özellikle makroekonomik göstergelerdeki kısmi bozulma (bütçe açığı ve borç stoku) bir basamak gerilemesine neden olmuştur. Benzer şekilde Almanya'nın kurumlar ve altyapıdaki gerilemesi, makroekonomik göstergelerde iyileşmeler olmasına rağmen bir sıra geri düşmüştür.

Bu çalışma Avrupa'da ekonomilerin rekabet edebilirlik açısından belli bir ayrışmaya girdiğini işaret etmektedir. Bir taraftan sıralamada ilk ona giren altı çoğu Batı ve Kuzey Avrupa ekonomisi, diğer tarafta ise Portekiz, İtalya, Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan gibi rekabet edebilirliği çok düşük Orta, Güney ve Doğu Avrupa ülkeleri. Kriz sonrası oluşan yıkımı ortadan kaldırmak için gerekli reformları hayata geçiren ülkelerde iyileşme görülse de, reform konusunda isteksiz davranan ülkelerde rekabet edebilirlik daha da kötüleşmektedir.

Asya Kıtasında rekabet edebilirlik karışık olmaya devam etmektedir. İlk onda üç ülke (Singapur, Japonya ve Hong Kong) ve ilk yirmide 6 ülke (Tayvan, Yeni Zelanda ve Malezya) yer almaktadır. Bunun yanında dünyanın sayılı büyük ekonomilerinden Çin 28'inci ve Hindistan çok gerilerde 71'inci sırada yer almaktadır. Yine aynı bölgede 5 ülke 100'üncü sıranın altında yer alarak bölgenin rekabet edebilirlik açısından çok karışık bir yapıda olduğunu işaret etmektedir.

Latin Amerika ve Karayipler'de de ekonomik büyüme hızı 2012'den itibaren azalarak yüzde 3'ün altına inmiştir. Düşük oranlı yatırım, ihracatta gerileme ve emtia fiyatlarındaki düşüşler ve finansmana erişimin zorlaşması bölgedeki ekonomileri en fazla etkileyen faktörlerdir.

Kuzey Kıbrıs'ın en önemli ticaret ortağı durumundaki Türkiye, bir sıra gerileyerek 45'inci sırada yerini almıştır. Son iki yıldır birer basamak gerilemesine rağmen, dinamik ve büyüme potansiyelleri yüksek olan bir ekonomi olarak birçok Avrupa Birliği üye ülkesinden daha iyi rekabet edebilir durumdadır. Son dönemlerde makroekonomik göstergelerin az da olsa kötüleşmesiyle rekabet edebilirlik puanı 0,01 artmasına rağmen, diğer ekonomilerde görünen daha iyi gelişme ülkenin gerilemesine neden olmuştur. Gelişim aşaması olarak *etkinlik odaklı* gelişim aşaması ile inovasyon odaklı gelişim aşaması arasında yer alan Türkiye, rekabet edebilirliğini artırmak için başta emek piyasasında etkinliği artırması, ilköğretim ve sağlık alanlarında gelişim göstermesi gerekmektedir. Teknolojik hazırlık konusunda atılacak adımlar yanında işletmelerin gelişmişliği ve inovasyon da Türkiye'nin daha yüksek katma değerli ekonomi yaratmasının önünün açarak gelişim aşamasından *inovasyon odaklı* büyümeye yükselmesine yardımcı olabilecektir.

Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Gücü

Kuzey Kıbrıs ekonomisi rekabet edebilirlik hesaplaması 2014 yılı son çeyreğinde yapılan yönetici görüşleri anketi ve 2013 yılı yayınlanmış verileriyle hesaplanmıştır. Dünya Ekonomik Forumunun kullandığı bu yöntem sayesinde bir taraftan 2013 yılının sosyal ve ekonomik gerçekleşmiş verileri, diğer taraftan ise işletme yöneticilerine yönelik gerçekleştirilen anket sayesinde 2014 yılına ilişkin güncel algılamalar ölçülmüştür.

Kuzey Kıbrıs ekonomisi 2009 sonrasında ekonomik toparlama sürecine girmiş yalnız son iki yılda, 2012-2013, düşük oranlı büyüme yakalayabilmiştir. Bu düşük oranlı GSYİH'daki büyüme yanında 2013 yılında yaşanan çift haneli enflasyon (10,22), yüksek bütçe açığı (% -7,2) ve düşük ulusal tasarruf oranı (%10,9) da, makroekonomik istikrarın önemli ölçüde bozulmasına neden olmuştur.

Aslında bu kötüleşme geçen yıl raporunda yönetici görüşleri anketine yansımış ve algılamalar makroekonomik göstergelere göre daha kötü çıkmıştı. İlginç bir şekilde bu yıl, algılamaların geçen yıla göre az da olsa daha iyi olması makroekonomik istikrar kalemlerindeki kötüleşmeyi mas etmiş ve ülke puanının artmasına da katkı koymuştur. Geçen sene yaşanan siyasi girdaptan kurtulmuş gibi görünen Kuzey Kıbrıs'ta toplam 12 başlığın yedisinde iyileşme yaşanırken dördünde kötüleşme ve birinde de değişiklik olmaması ülke puanının az da olsa artmasına ve dört basamak birden yükselerek 144 ülke arasında 114'üncü olmasıyla sonuçlanmıştır.

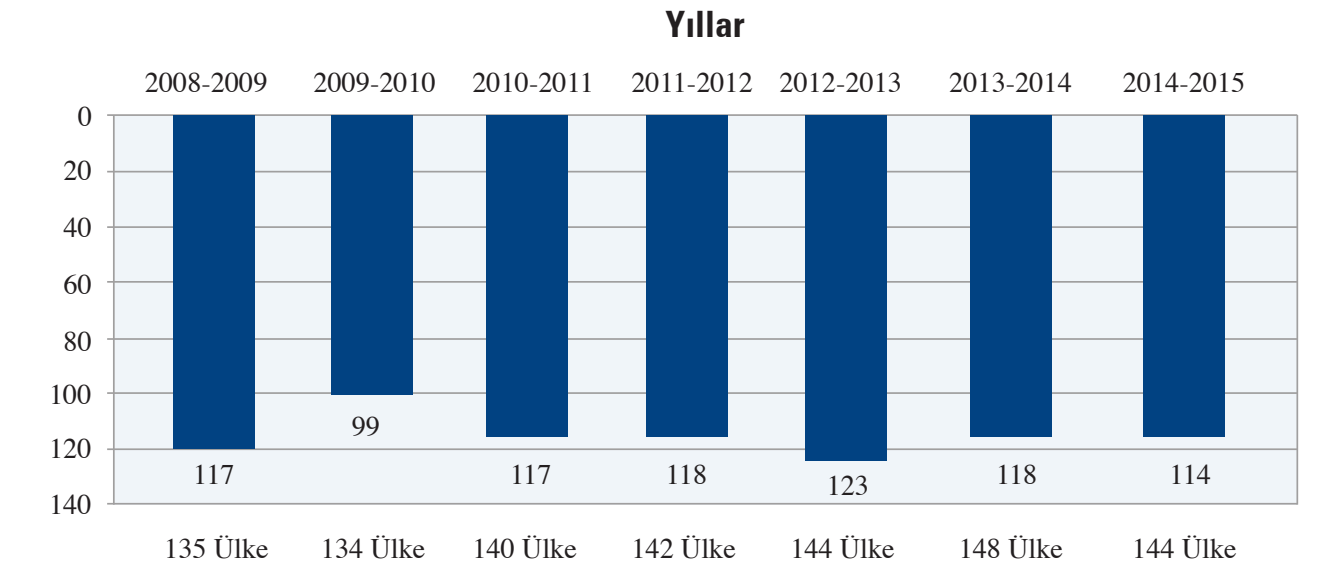
Bu sıra Kuzey Kıbrıs'ın diğer ülkelere göre rekabet gücünün çok gerilerde olmaya devam ettiğini göstermektedir. Kuzey Kıbrıs'ın aldığı 3,68'lik ülke puanını bu yıl Lübnan ve Cape

Verde Beliz de almıştır. Cape Verde etkinlik odaklı gelişim aşamasında olan 3900 ABD doları kişi başı geliri ile Kuzey Kıbrıs'a göre çok düşük gelirli bir ekonomidir. Lübnan 10 bin ABD doları kişi başı geliriyle Makroekonomik istikrarsızlık (yüksek bütçe açığı, düşük tasarruf oranı ve yüksek borç stoku), kurumsal ve altyapı yetersizlikleri gibi temel gereksinimlerde sorunları olan ve aslında Kuzey Kıbrıs'la benzeşen bir yapıdadır. Bunun dışında Kuzey Kıbrıs; Gana, Bangladeş, Senegal gibi kişi başı geliri birkaç bin ABD doları olan hayat kalitesi ve yaşam standartlarının görece çok daha kötü olduğu ülkeler arasında yer almaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ın kişi başı gelir gerçekleri dikkate alındığında, Kuzey Kıbrıs'ın bu derece kötü durumda olmadığı ve gelirinin, altyapısının, eğitim ve sağlık sisteminin bahse konu ekonomilerden çok daha iyi durumda olduğu rahatlıkla söylenebilir. Makroekonomik gösterge olarak Kuzey Kıbrıs'ın en zayıf olduğu alan piyasanın sığ ve büyük olamaması yanında mali disiplini ifade eden bütçe açıkları ve borç stoku, yüksek enflasyon ve düşük ulusal tasarruf oranıdır. Uluslararası mal, hizmet ve finans piyasalarına erişim sorunu zaten bilinen bir sorundur. Gerek siyasi gerekse iç düzenleme ve standartları sağlayamamasından kaynaklanan bu sorun ekonominin gelişimi önünde önemli bir engel olarak durmaya devam etmektedir.

KKTC'nin diğer bir dezavantajlı durumu rekabet edebilirlik çalışmasında daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu da yardıma dayalı bir ekonomiye sahip olunmasıdır. Bu da aslında rakamlara kötü yansımakta özellikle geri ödenmeyen borç stoku (GSYİH'ya oranı % 154,2) ile 144 arasında 142'nci sırada olmamıza neden olmaktadır. TC'den sağlanan finansman sayesinde bütçe açıkları

Şekil 2. Kuzey Kıbrıs'ın Dünya Sıralamasındaki Gelişimi (2008-2015)

karşılanmaktadır. Dış yardım ve kredilerin yıllık ekonomik faaliyetlerin yaklaşık yüzde 15 civarında olması ve Devlet bütçesinin yüzde 30-35’ine tekabül etmesi, ülkede yaratılan ekonomik aktiviteye, katma değere ve nihayetinde kişi başı gelirin belirlenmesine önemli etki yapmaktadır. Bu durum bir bakıma belli göstergelerin suni olmasına (kişi başı gelir) ve ekonomimiz gerçeklerini (yaratılan toplam katma değer) tam olarak yansıtmamasına neden olmaktadır. Rekabet edebilirlik çalışması ekonomilerin gerçek anlamda katma değer kapasitesini ölçmektedir. Kuzey Kıbrıs’ın katma değer üretimi düşük fakat kişi başı geliri yüksek bir ekonomiye sahip olması sıralamada neden alt sıralarda yer aldığını açıklamaktadır.

Son yedi yıldır gerçekleştirilen rekabet edebilirlik çalışması ile Kuzey Kıbrıs’ta ülke ekonomisinin sağlam temellere oturtulması ve güçlü zeminde kalkınması için gerekli adımlar atılmadığı Şekil 2’den de görülmektedir. Kuzey Kıbrıs’ın rekabet edebilirliği son yedi yılda çoğu yüz onlarda olan bir sıradadır. Bu sonuçlar ülkede gerçek anlamda yapısal sorunları çözmeye yönelik adımların atılmadığı aksine konjöntürel davranıldığını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 3: Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2014-2015 Sıralaması ve 2013-2014 Karşılaştırması

Ülke/Ekonomi	GCI 2014-2015		GCI 2013-2014	Ülke/Ekonomi	GCI 2014-2015		GCI 2013-2014
	Sıralama	Skor	Sıralama		Sıralama	Skor	Sıralama
İsviçre	1	5,70	1	Sri Lanka	73	4,19	65
Singapur	2	5,65	2	Botsvana	74	4,15	74
Amerika Birleşik Devletleri	3	5,54	5	Slovakya	75	4,15	78
Finlandiya	4	5,50	3	Ukrayna	76	4,14	84
Almanya	5	5,49	4	Hırvatistan	77	4,13	75
Japonya	6	5,47	9	Guetamala	78	4,10	86
Hong Kong	7	5,46	7	Cezayir	79	4,08	100
Hollanda	8	5,45	8	Uruguay	80	4,04	85
Birleşik Krallık	9	5,41	10	Yunanistan	81	4,04	91
İsveç	10	5,41	6	Moldovya	82	4,03	89
Norveç	11	5,35	11	Iran	83	4,03	82
Birleşik Arap Emirlikleri	12	5,33	19	El Salvador	84	4,01	97
Danimarka	13	5,29	15	Ermenistan	85	4,01	79
Tayvan, Çin	14	5,25	12	Jamaika	86	3,98	94
Kanada	15	5,24	14	Tunus	87	3,96	83
Katar	16	5,24	13	Namibya	88	3,96	90
Yeni Zelanda	17	5,20	18	Trinidad ve Tobago	89	3,95	92
Belçika	18	5,18	17	Kenya	90	3,93	96
Lüksemburg	19	5,17	22	Tacikistan	91	3,93	n/a
Malezya	20	5,16	24	Seychelles	92	3,91	80
Avusturya	21	5,16	16	Laos Demokratik H. Cumhuriyeti	93	3,91	81
Avustralya	22	5,08	21	Sırbistan	94	3,90	101
Fransa	23	5,08	23	Kamboçya	95	3,89	88
Suudi Arabistan	24	5,06	20	Zambia	96	3,86	93
İrlanda	25	4,98	28	Arnavutluk	97	3,84	95
Kore Cumhuriyeti	26	4,96	25	Moğolistan	98	3,83	107
İsrail	27	4,95	27	Nikaragua	99	3,82	99
Çin	28	4,89	29	Honduras	100	3,82	111
Estonya	29	4,71	32	Dominik Cumhuriyeti	101	3,82	105
İzlanda	30	4,71	31	Nepal	102	3,81	117
Tayland	31	4,66	37	Butan	103	3,80	109
Porto Riko	32	4,64	30	Arjantin	104	3,79	104
Şili	33	4,60	34	Bolivya	105	3,77	98
Endonezya	34	4,57	38	Gabon	106	3,74	112
İspanya	35	4,55	35	Lesoto	107	3,73	123
Portekiz	36	4,54	51	Kırgızistan	108	3,73	121
Çek Cumhuriyeti	37	4,53	46	Bangladeş	109	3,72	108
Azerbaycan	38	4,53	39	Surinam	110	3,71	106
Morityus	39	4,52	45	Gana	111	3,71	114
Kuveyt	40	4,51	36	Senegal	112	3,70	113
Litvanya	41	4,51	48	Lübnan	113	3,68	103
Latviya	42	4,50	52	Kuzey Kıbrıs	114	3,68	118
Polonya	43	4,48	42	Cape Verde Beliz	114	3,68	122
Bahreyn	44	4,48	43	Fildişi Sahili	115	3,67	126
Türkiye	45	4,46	44	Kamerun	116	3,66	115
Umman	46	4,46	41	Guyana	117	3,65	102
Malta	47	4,45	41	Etiyopya	118	3,60	127
Panama	48	4,43	40	Mısır	119	3,60	118
İtalya	49	4,42	49	Paraguay	120	3,59	119
Kazakistan	50	4,42	50	Tanzanya	121	3,57	125
Kosta Rika	51	4,42	54	Uganda	122	3,56	129
Filipinler	52	4,40	59	Svaziland	123	3,55	124
Rusya	53	4,37	64	Zimbabve	124	3,54	131
Bulgaristan	54	4,37	57	Gambiya	125	3,53	116
Barbados	55	4,36	47	Libya	126	3,48	108
Güney Afrika	56	4,35	53	Nijerya	127	3,44	120
Brezilya	57	4,34	56	Mali	128	3,43	135
Kıbrıs	58	4,31	58	Pakistan	129	3,42	133
Romanya	59	4,30	76	Madagaskar	130	3,41	132
Macaristan	60	4,28	63	Venezuela	131	3,32	134
Meksika	61	4,27	55	Malavi	132	3,25	136
Ruanda	62	4,27	66	Mozambik	133	3,24	137
Makedonya	63	4,26	63	Myanmar Birliği	134	3,24	139
Ürdün	64	4,25	64	Burkina Faso	135	3,21	140
Peru	65	4,24	65	Timor-Leste	136	3,14	143
Kolombiya	66	4,23	66	Haiti	137	3,14	138
Karadağ	67	4,23	67	Sierra Leone	138	3,10	144
Vietnam	68	4,23	70	Burundi	139	3,09	146
Gürcistan	69	4,22	72	Angola	140	3,00	141
Slovenya	70	4,22	62	Moritanya	141	3,00	141
Hindistan	71	4,21	60	Yemen	142	2,96	145
Fas	72	4,21	77	Çad	143	2,85	148
				Gine	144	2,79	147

Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma

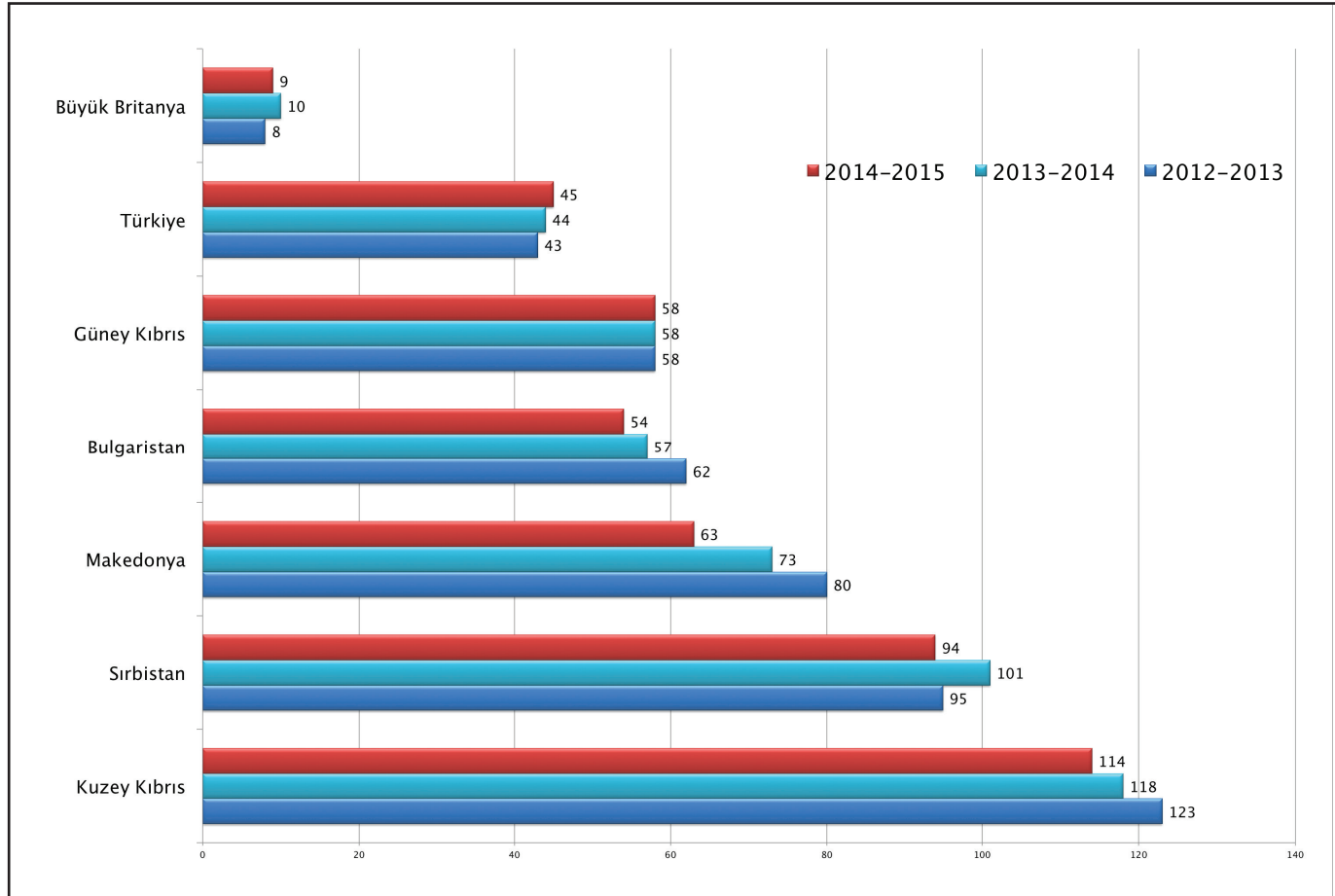
Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirlik durumunu daha iyi belirlemek için benzer gelişme aşamasında (etkinlik odaklı) olan Makedonya ve Sırbistan ile karşılaştırılmıştır. Bunun yanında Kuzey Kıbrıs ekonomisinin en büyük ticaret ortağı durumundaki Türkiye ve ekonomik etkileşim içerisinde olan Büyük Britanya ve Güney Kıbrıs ile de karşılaştırma yapılmıştır. Bu değerlendirme ile Kuzey Kıbrıs ekonomisinin belli bir süreç içerisinde nasıl geliştiğini etkileşim içerisinde olduğu ekonomilere göre karşılaştırma imkanı olacaktır.

Son üç yıllık dönemde en belirgin gelişmeyi 80'inci sıradan 63'üncü sıraya yükselen Makedonya göstermiştir. Bunun yanında Güney Kıbrıs'ın gerisinde olan Bulgaristan son üç yılda toplamda sekiz basamak birden yükselerek 54'üncü sırada yerini almış, Güney Kıbrıs'ı geride bırakmıştır. Güney Kıbrıs ise son beş yılda toplam 24 sıra gerilemesi sonrasında 58'inci sırada olmaya devam etmektedir. Küresel krizin son dönemecinde yaşadığı bankacılık krizi sonrası daralan ekonomik faaliyetleri, bütçe açığının artması ve borçlarını ödemekte zorlanması Güney Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğinin iyileşmesini engellemektedir. Türkiye ise 2009 küresel kriz sonrasında diğer ekonomilere göre önemli gelişim

göstererek kırklar sırasına yükselmiş, son iki yıldır birer basamak gerilemesine rağmen 45'inci sırada yer almaktadır. Diğer AB üyesi ve Kuzey Kıbrıs'ın iyi bir pazarı durumunda olan Büyük Britanya, krizden etkilenmiş olmasına rağmen, Euro bölgesindeki çoğu ekonomiden farklılaşarak kendi para politikasını etkin kullanma yoluyla başta finans sektörü olmak üzere erken toparlanmayı başlamıştır. Buna ilaveten emek piyasasındaki etkinlik ve büyük iç pazar avantajını kullanarak geçen yıl gerilemesine rağmen bu yıl yükselme göstererek sıralamada 9'uncu sırayı almıştır.

Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliği karşılaştırılan ülkelere göre çok daha kötü durumdadır. Özellikle ekonomik etkileşim içerisinde olduğu Türkiye ve Güney Kıbrıs ile rekabet etmesi zor olacaktır. Özetle etkinlik odaklı gelişim aşamasında olan ve gelişimi ancak mal ve hizmet kapasitesini geliştirmede olduğu düşünülürse Kuzey Kıbrıs'ın bölgesel olarak da rekabet avantajı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ekonomi yönetiminin geliştireceği politikalarla etkinlik artırıcılar; yükseköğretim-işbaşında eğitim, ürün piyasası, işgücü piyasası ve finans piyasaları üzerinde yoğunlaşması yerinde olacaktır. Bunun yanında temel gereksinimler olan başta makroekonomik istikrar ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi de rekabet edebilirliğin artmasını ayrıca destekleyecektir.

Şekil 3. Seçilmiş Ekonomilere göre Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliği

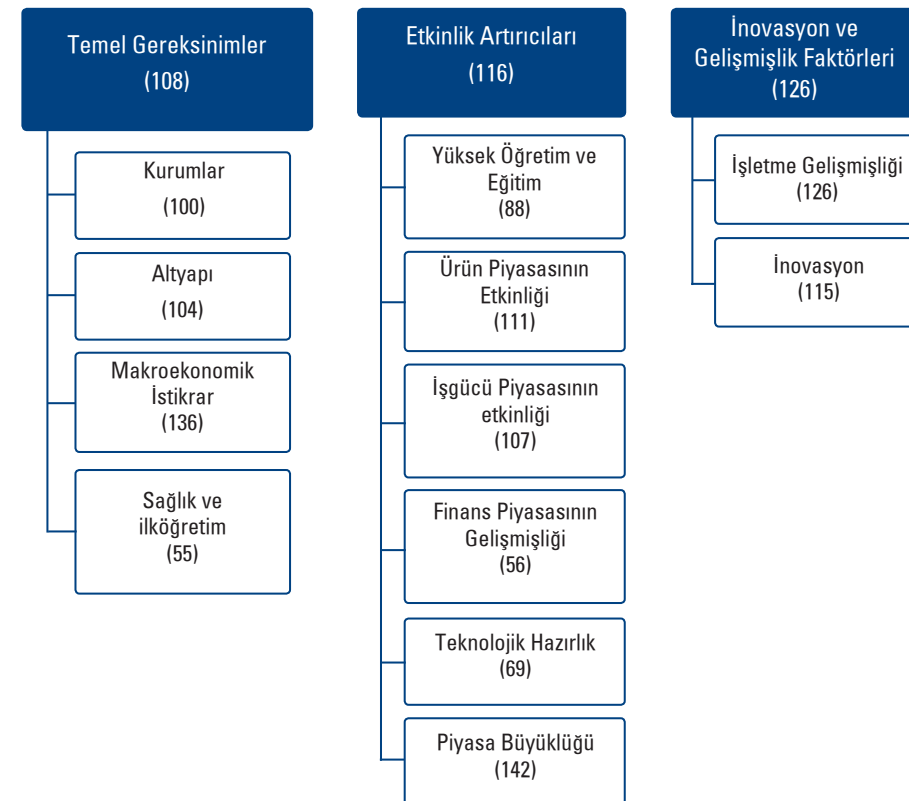

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Üç Ana Başlık Altında Rekabet Edebilirlik Bilançosu

Raporun bu kısmında rekabet edebilirlik endeksinin hesaplamasında kullanılan ve ülkelerin gelişim aşamalarına göre ayrıştırıldıkları üç ana başlık değerlendirilecektir. Bu değerlendirmeye göre Kuzey Kıbrıs *temel gereksinimler* ana başlığında 108'inci, *etkinlik artırıcılar* açısından 104'üncü ve *inovasyon ve gelişmişlik faktörleri* açısından 126'ıncı sıradadır.

Geçen yıla göre karşılaştırıldığında *temel gereksinimlerde* 5 sıra gerileme özellikle makroekonomik istikrarın bozulmasından dolayı gerçekleşmiştir. Makroekonomik istikrar sorunu Kuzey Kıbrıs için her aşamada sorun olmakta ve gelişiminin önündeki en büyük engel olarak durmaktadır. Ülkelerin ekonomik gelişimi ancak makroekonomik olgularda oluşacak istikrar ile sağlanabilmektedir. Aynı şekilde, ekonomilerin daha ileriye gitmesi için güçlü ve güvenli altyapıya ihtiyacı vardır. Geçen yılın raporunda da belirtildiği üzere, altyapı yatırımlarının tümünün TC Devletince finanse edildiği düşünülürse, konu yatırımların doğru planlanmadığı, ekonominin ihtiyaçlarına göre yönlendirilmediği ve katma değer yaratacak şekilde gerçekleştirilmedikleri ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında gelişmekte olan bir ekonomi olarak Kuzey Kıbrıs'ın yatırım bütçesinin GSMH 'sının yüzde 5'i üzerinde olması gerekmektedir. DPÖ verileri incelendiğinde bunun 2012 ve 2013 yıllarında sırasıyla yüzde 3,5 ve 4 olarak gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır. Temel gereksinimler başlığının düşük

Şekil 4. Üç ana Başlık Altında Rekabet Edebilirlik

Kuzey Kıbrıs'ın On İki Başlık Altında Son Üç Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirliği

Rekabet edebilirlik çalışması bir ekonominin rekabet edebilirliğini kendi içinde değil diğer ekonomilere göre ne durumda olduğunu gösteren bir çalışmadır. Genel olarak on iki başlıkta alınan puanlarla değerlendirildiğinde toplam yedi başlıkta gelişim, dört başlıkta gerileme ve bir başlıkta değişim olmamıştır. Gelişim gösteren başlıklardaki artış oranının gerileme gösterenlere göre ağırlıklı olarak daha yüksek olması sonucunda ülke puanı 0,04 artmıştır. Kuzey Kıbrıs'ın on iki başlığı diğer ülkelerin sıralamasına göre değerlendirildiğinde toplam dokuz başlıkta ilerleme ve üç başlıkta da gerileme gözlemlenmiştir. Sıralamada puanlamaya göre iki başlıkta daha fazla ilerleme gösterme GCI'nin ülke kapsam sayısındaki azalmadan kaynaklanmaktadır (Tablo 4).

İlerleme gösteren başlıklar arasında puan olarak en yüksek artışı ürün piyasasının etkinliği ve finans piyasasının gelişmişliği göstermiştir. Diğer taraftan makroekonomik istikrar başlığı bütçe açığının artması, borç stokunun kötüleşmesi ve enflasyonun 2013 yılında çift haneli olması nedeniyle en fazla gerileyen unsurlar olmuştur.

Ülkelerin kalkınmasında yasal altyapı kadar fiziki altyapı da önemlidir. Yaşam kalitesini belirleme yanında işletmelerin verimli ortamlara sahip olmaları, daha uygun maliyetlerde ve daha etkin üretmelerine yardımcı olacaktır. Başlıklar sırasıyla değerlendirilecek olursa, birinci sırada olan kurumlarda çok az (3,38'den 3,43'e) puan atışı yaşanmıştır. Kamu ve özel kurumlar alt başlıklarından oluşan bu bölüm anketlerden elde edilen algılama verileri kullanarak hesaplanmıştır. Bu başlıklar altında yer alan kamu kaynaklarının doğru aktarılması, siyasilere olan güven ve kamu harcamalarında israf çok düşük puanlar almıştır. Bu da aslında yöneticilerin gerek siyasi gerekse kamu yönetiminden memnun olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Geçen yıla kıyasla görece az da olsa daha iyi konu olan algılamalar, halen daha çok gerilerde kalmış ve aslında bu alanda siyasilerin ve kamunun yapacak çok işi olduğunu göstermektedir. Kurumlar sorununun yalnızca kamu kurumlarında değil, yapılan anketlerde tespit edildiği gibi özel sektörde de sorun olduğu ortaya çıkmaktadır. Firmalarda iş ahlakı, kurumsal yönetim etkinliği gibi başlıklarda algılamalar çok düşüktür. Bu değerlendirmelerle aslında Kuzey Kıbrıs'ta adalet olgusunun tam anlamıyla olmadığı ve bu yönde yasal altyapının iyileştirilmesi dahil adımlar atılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bununla ilgili olarak Rekabet Edebilirlik raporunun tema bölümümde kamusal ve kurumsal yönetim çalışması yapılmıştır.

Altyapı kalitesi, yolların kalitesi, liman, telefon ve elektrik hizmetleriyle ilgili olan altyapı başlığında en düşük puanı elektrik hizmetleri almıştır. Ülkedeki elektrik arz güvenliğinin istenilen düzeyde olmaması ve daha da önemlisi maliyetli olması işletmelerin bu soruya düşük puan vermelerine neden olmaktadır. Aslında Kuzey Kıbrıs'ın altyapısını iyileştirmesi için elinde büyük bir fırsat vardır. Bilindiği üzere Kuzey Kıbrıs'ın altyapı yatırım bütçesin çok yüksek oranda TC finansmanı ile karşılanmaktadır. Ancak, altyapı projelerinin planlanması ve gerekli projelerin geliştirilmesi noktasında yaşanan yetersizlik, ayrılan kaynakların tam olarak kullanılmamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda KKTC'nin mutlak surette proje geliştirme kapasitesini, beşeri ve teknik anlamda geliştirmesi ve ekonominin ihtiyaçlarına göre altyapı için ayrılan yatırım bütçesinin yönlendirmesi gerekmektedir. Kamu imkanları bu noktada yetersiz kalıyorsa, üniversiteler başta olmak üzere destek alınabilecek kurumlar ivedilikle düşünülmelidir. Bu girişim işletmelerin daha verimli ve üretken olmalarına destek vereceği gibi yaşam kalitesi ve hayat standartlarına da olumlu etki yapacaktır.

2014-2015 rekabet edebilirlik çalışmasında en fazla gerilemeyi makroekonomik istikrar göstermiştir. Yayınlanan verilerle hesaplanan bu başlık geçen yıla göre puan olarak 0,50 puan gerilemiş, Dünya sıralamasında da 12 sıra geri düşerek 144 ülke içerisinde ancak 136'ncı olabilmıştır. Kuzey Kıbrıs'ta makroekonomik sorunların ve buna bağlı başta bütçe açıkları (%-7,2) borç stoku (%154), enflasyon (%10,2) ve ulusal tasarruf oranı (%10,9) gibi ekonominin istikrarını belirleyen göstergelerin kötüleştiği görülmektedir. Temel gereksinimler içerisinde en sorunlu olan bu başlık Kuzey Kıbrıs için zorlayıcı olacaktır. Yalnız bu soruna neşter vurmak ancak siyasi erkin istikrarlı duruşu ve yılmadan yapısal sorunların üzerine gitmesiyle halledilebilecektir. Bütçesinde gelir gider dengesini sağlayamayan ve devamlı açık veren bir ekonominin borç stoku devamlı surette artacaktır. Cari bütçesini bile karşılayamayan bir bütçe genel ekonomik dengede ulusal tasarrufun düşük olmasına neden olmaktadır. Tasarruf edemeyen bir toplum veya ekonominin nasıl yatırım yapabileceği ve kalkınacağı tartışma konusudur.

Temel gereksinimlerin son başlığı olan sağlık ve ilköğretim, Kuzey Kıbrıs'ın diğer başlıklara göre en iyi olduğu alandır. Ülkede sıtma, verem ve HIV yaygınlığının olmayışı işletmeleri çok az etkilemekte, ilköğretime kayıtların da yüzde 100 olması puanın yüksek olmasına neden olmaktadır. Yalnız işletmelerin ilköğretim kalitesine 7 üzerinden 3,14 verilmesi dikkat çekicidir. Bu bağlamda eğitim sistemine yalnızca sayısal rakam olarak değil verilen eğitimin kalitesi

üzerinde yoğunlaşıp, kaliteyi ölçmek adına gerekli standart ve kriterlerin geliştirilerek uygulanması gerekmektedir.

Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırması için en önemli bölümleri oluşturan Etkinlik Artırıcılar ana başlığı altında yer alan 6 bölümün piyasa büyüklüğü hariç tümünde iyileşme olması önemli bir gelişme olarak not alınmalıdır. Yükseköğretimde kayıt yüksek olmasına rağmen işletmelerin verilen eğitim ile ilgili algılamaları düşüktür. Bu da aslında üniversitelerde verilen fen-matematik eğitimi yanında yöneticilik okulları kalitesinin istenilen düzeyde olmadığını işaret etmektedir. Bu bağlamda iş çevrelerinin üniversitelerle işbirliğine giderek hangi nitelikte mezunlar istedikleri konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Küçük ada ekonomisi olan Kuzey Kıbrıs'ın mevcut üniversiteleri ile bunu avantaja çevirmeli ve insan kaynaklarının yetiştirilmesini daha nitelikli kılınmalıdır. İşbaşı eğitim konusunda gerek özel sektör gerekse kamuda yeterli bütçe ayrılmaması çalışanların yeniliklere karşı kendilerini yenilemesini engellemektedir.

Ürün piyasası etkinliği başlığının puanı bir önceki yıla göre yüzde 9'lük bir artışla 4,00'e yükselmiş olmasına rağmen bu puanla Dünya sıralamasında ancak 111'inci olmuştur. Ürün piyasasında anti-tekel politikaların yeterli olmayışı, ticaretin önünde engeller olması, gümrük prosedürlerinin maliyetli olması yanında şirket kurmak için gerekli prosedür sayısının çokluğu, algılamaların düşük çıkmasına neden olmaktadır. Bunların olması piyasada rekabet koşullarını olumsuz etkilemektedir. Kuzey Kıbrıs, kendi iç dinamiklerini devreye sokarak gerekli yasal ve kurumsal düzenlemelerle ülkede rekabetin sağlanması için adımlar atabilir. Bu amaçla sığ olan piyasanın daha rekabetçi olabilmesi için ticaret rejimini gözden geçirerek

ülkeye mal akımını kolaylaştırmalıdır. Buna paralel olarak tekel uygulamalarını engellemek ve rekabetin korunması için kurulan Rekabet Kurulunu işlevsel hale getirilmesi gerekmektedir. Dışa açıklığı artırmak ve özellikle hizmetlerde dış satımı artırmak için turizmde olduğu gibi etkin teşvik sisteminin uygulanması ve yükseköğretimde de uluslararası akreditasyon ve denkliklere önem vererek kalitenin artırılması gerekmektedir.

İşgücü piyasasında az da olsa bir gelişim sağlanmıştır. Yalnız işletmelerin ülkede yetenekli insan tutabilme veya çekebilme kapasitelerinin düşük olduğu algılamalarda ortaya çıkmıştır. Bunun yanında profesyonellere güven giderek azalmakta ve kadınların işgücü piyasasına katılımı da düşük olmaya devam etmektedir.

Finans piyasalarının gelişmişliği geçen yıla oranla önemli bir gelişim göstermiş ve puanı 3,90'dan 4,26'ya yükselmiştir. İşletme yöneticilerinin algılamaları kullanılarak yapılan hesaplamada finansal hizmetlerin mevcudiyeti, fiyat uygunluğu ve bankaların sağlamlığı konusunda geçen yıla oranla iyileşmeler gözlemlenmiştir. Yalnız finansmana erişimin kolaylık derecesi az da olsa artsa bile bu başlık altında en düşük alt başlık olmaya devam etmektedir. Finansmana erişim sorunu iş yaparken karşılaşılan en problemlili faktörler arasında verimsiz devlet bürokrasisinden sonra en başta gelenler arasında da yer almaktadır. Bu da aslında ülkede sektörün gelişmesi ve karlılığın devam etmesine rağmen müşterilerinin tam olarak memnun olmadığını, işletmelerin istedikleri şekilde erişim sağlayamadıklarını göstermektedir. Bunun yanında bir diğer etken de yabancı para cinsinden kredilerin yaşanan kur dalgalanmaları sonucunda işletmeler üzerinde risk yaratması ve bunun erişim zorluğu olarak yorumlamasıdır.

Tablo 4: 12 Bölüm Altında Rekabet Edebilirlik Bilançosu

	2012-2013 PUAN	2013-2014 PUAN	2014-2015 PUAN	1 YILLIK DEĞİŞİM (%)	GELİŞME (↑) GERİLEME (↓)	2012-2013 SIRALAMA /145	2013-2014 SIRALAMA /148	2014-2015 SIRALAMA /144	SIRALAMA- DA DEĞİŞİM	SIR- ALAMADA GELİŞME (↑) GERİLEME (↓)
Bölüm 1: Kurumlar	3,38	3,38	3,43	1%	↑	110	107	100	7	↑
Bölüm 2: Altyapı	3,32	3,26	3,14	-4%	↓	96	101	104	-3	↓
Bölüm 3: Makroekonomik istikrar	2,74	3,79	3,29	-13%	↓	142	124	136	-12	↓
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim	5,76	5,78	5,98	3%	↑	66	67	55	12	↑
Bölüm 5: Yükseköğretim ve işbaşında eğitim	3,59	3,83	3,95	3%	↑	100	92	88	4	↑
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği	3,69	3,68	4,00	9%	↑	130	130	111	19	↑
Bölüm 7: İşgücü piyasası etkinliği	4,11	3,73	3,85	3%	↑	96	129	107	22	↑
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği	3,74	3,90	4,26	9%	↑	97	77	56	21	↑
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık	3,79	3,69	3,80	3%	↑	74	74	69	5	↑
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü	1,74	1,81	1,71	-6%	↓	139	143	142	1	↑
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği	2,97	3,11	3,11	0%	↔	141	139	134	5	↑
Bölüm 12: İnovasyon	2,95	2,89	2,81	-3%	↓	98	109	115	-6	↓

Gerileme
Gelişme

Bu tespit finans sektöründe işletmelere yönelik daha uygun finansman ürünlerinin sağlanması gerektiğine işaret etmektedir.

Kuzey Kıbrıs'ta internet kullanımının yaygınlaşması ve cep telefonu kullanımının teknolojik hazırlık başlığını geçen seneye göre artırmıştır. Yalnız bu başlık altında yer alan uluslararası bant genişliği ve mobil geniş bant kullanıcı puanlarının düşük olması, ilgili bölümün ilerlemesine engel olmaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik bölümleri içerisinde en zayıf olan bölüm piyasa büyüklüğü bölümüdür. Yerel piyasanın sığ olması ve bunun yanında gerek içsel gerek Kıbrıs sorunu kaynaklı nedenlerden dolayı uluslararası piyasalara erişimin kısıtlı olması ülke puanının 7 üzerinden 1,71'de kalmasına eden olmuştur. Bu puan ile KKTC 144 ülke arasında ancak 142'nci olmuştur. 2013 verilerine göre ekonomik büyümenin GSYİH'da 1,1'de kaması bu başlığın bir önceki yıla göre gerilemesine neden olmuştur. Kuzey Kıbrıs için önümüzdeki dönemde en fazla üzerinde durması gereken konu piyasasını büyütme olmalıdır. Bunun için büyük piyasalara erişim artırmaya yönelik spesifik politikalar uygulanmalı ve destekleme programları buna göre oluşturulmalıdır.

Rekabet edebilirlik çalışmasında Kuzey Kıbrıs için öne çıkan en büyük üçüncü sorun işletmelerin gelişmişliğidir. Geçen yıla göre bir değişim göstermeyen bu başlık puan olarak 3,11'de kalmıştır. Tamamen yönetici görüşleri anketi verilerine dayanılarak hazırlanan bu bölümde işletme yöneticileri aslında kendileri ile ilgili olan bu bölüme çok düşük puanlar vermişlerdir. Yetki verme veya aktarma konusunda isteksiz, üretim süreçlerinin gelişmemiş, pazarlama boyutlarının zayıf, kümeleşmenin gelişmemiş, tedarikçi sayısının az ve kalitesinin düşük olduğunu düşünen işletmeler ankete verdikleri cevaplarla ülkedeki rekabet edebilirliğin düşük olmasına büyük ölçüde neden olmaktadır. Kuzey Kıbrıs'ın gelişiminin özel sektörün büyümesiyle başarılabileceği düşünülürse, işletmelerin bunu sağlayabilecek gelişmişlikte olmaları gerekecektir. Bunun için işletmelerin kurumsallaşma, etkin çalışma ve gelişmeleri için gereken eksikliklerin belirlenmesi ve bu yönde Hükümetlerle işbirliği içerisinde gerekli mali ve yönetsel düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir. Burada özellikle inovasyon başlığıyla da ilişkili olarak özel şirketlerin üniversitelerle işbirliği içerisinde araştırma ve geliştirme yapabilecekleri belirtilmelidir. Bu sayede ekonominin inovasyon kapasitesi artabilecek, bilim adamı ve mühendislere daha kolay erişim sağlanabilecektir.

Son tahlilde Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini hesaplamak için kullanılan on iki başlık için yapılan değerlendirmede çoğu başlıkta artış olsa da bu artışların çok da kayda değer artışlar olmadığı ortaya çıkmaktadır. İşletme yönetici anketinden elde edilen algıların geçen seneye göre kısmen daha iyi olsa da özellikle makroekonomik göstergelerdeki bozulma rekabet edebilirlik puanın fazla artmasına engel olmuştur.

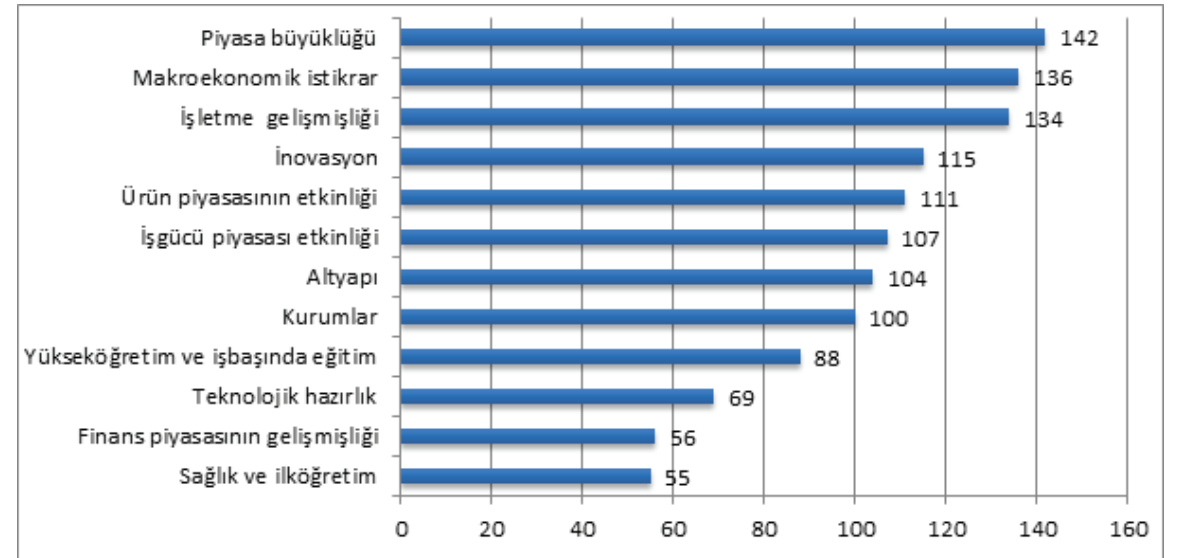
Kuzey Kıbrıs: Yeni bir Hikâyeye Duyulan İhtiyaç

KKTC ekonomisi için rekabet edebilirlik çalışması yedi yıldan beridir yapılmaktadır. Yapılan tespitler KKTC ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırmasına yönelik etkin ve sonuç alıcı önlemler ve tedbirler alınmadığı yönündedir. Altta şeklide son yapılan hesaplamalarda 12 başlığın sıralaması bulunmaktadır. Şekilden de görüleceği üzere Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğini artırabilmesi için başta piyasasını büyütmeye yönelik adımlar atması gerekmektedir. Bunun ötesinde özellikle makroekonomik istikrarda yapısallaşan sorunları minimize etme yönüne giderek işletmelere daha verimli iş yapabilecekleri bir ortam sunulmalıdır. Yapılan tespitlerde ayrıca rekabet edebilirlik sorununun yalnızca kamu kesiminden kaynaklanmadığı, özel sektör işletmelerinin de gelişmişlik açısından geride kaldığı tespit edilmiştir. Bu sorunu aşmak için işletmelerde kurumsallaşmayı sağlama, gereken kümeleşmeyi artırma ve tedarikçilerin çoğaltılması gerekmektedir. Bunun yanında üretimin geliştirilmesi ve yeni piyasalara erişimi sağlamak için yasal ve kurumsal düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir.

Kuzey Kıbrıs tarihi boyunca yaşadığı yapısal ekonomik sorunları yaşamaya devam etmektedir. Bütçe açıkları GSYİH'nın yüzde 8-15 arasında olmaya devam etmekte, yardımlar da eklendiğinde bu oran ortalama yüzde 15 ile 25 arasına yükselmektedir. Bu durum KKTC ekonomisini yardıma bağımlı bir ekonomi yapmaktadır. Yapılan çalışmalar da ekonomik büyümenin çoğunlukla cari bütçedeki genişleme ile olduğu ve aslında rekabete dayalı bir yapıdan kaynaklanmadığını göstermektedir. Yüksek oranlı kamu açığı ulusal tasarruf oranının yüzde 10'larda devam etmesine neden olmaktadır. Tasarruf edemeyen ekonomi yatırım yapmakta da kaçınılmaz olarak zorlanmaktadır.

Açıklarını borçlanarak finanse eden KKTC, 2013 sonu itibarıyla borcu 11 milyar 700 milyonu aşmıştır. Bu borç GSMH'nın yüzde 154'üne tekabül etmektedir. Borcunun

Şekil 5. Kuzey Kıbrıs'ın On iki Başlıkta Dünya Sıralaması

BÖLÜM III

Performans Değerlendirme Matrisi

Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlik Raporunun bu yıl yedincisi hazırlanmıştır. Rapor içerisinde ayrı bir bölüm olarak bu yıl da hazırlanmış olan performans değerlendirme matrisi, geçmiş bir yıllık dönemde rekabet edebilirlik bağlamında gerçekleştirilen icraatları izlemeye ve performans ölçmeye çalışmıştır. Bu çerçevede aşağıdaki tabloda geçmiş yıllarda yapılan gruplandırmalar kullanılarak ne gibi önlemlerin alındığı ve ne yönde ilerlemelerin ortaya çıktığını özetleyen bir değerlendirme matrisi hazırlanmıştır.

Performans değerlendirme matrisi incelendiğinde, ekonomideki zayıf noktalara dikkat çekmekte olan Rekabet Edebilirlik raporlarına rağmen, hükümetler son dönemde bu zayıflıkların giderilmesine yönelik ciddi icraatlar ve adımları istenilen düzeyde atmadıkları görülmektedir. Matriste yer alan birçok konuda ilerleme veya icraat sağlanmamıştır.

Genel konular ve fiziki altyapının geliştirilmesi başlıklarında dikkat çeken en önemli olumsuzluklar kamuda verimsizliğin devam etmesi ve yerel yönetimlerin mali sorunlarını halletme ve yeniden yapılandırma anlamında atılmayan adımlar olmuştur. Bu tespit yönetici görüşleri anketine de yansımış ve iş yaparken karşılaşılan en problemleri faktörlerin başında “verimsiz devlet bürokrasisi” yer almıştır. Bunun yanında yıllardan beridir devam eden istatistik altyapı sorunu ile ilgili de herhangi bir adım atılmamıştır. Bu eksiklik neticesinde uzmanların ülke ekonomisiyle ilgili yapılan çalışmalarda çoğu zaman tahmin ve gözlemlere dayanarak fikir yürütmesi gerekmektedir. Ayrıca ülkede dış ticaret potansiyelinin hayata geçirilmesinde en önemli unsurlardan olan deniz limanlarında gerek teknik gerek fiziki altyapı gerekse de yönetsel anlamda hiçbir adım atılmaması da dikkati çeken bir unsurdur. Bu noktada devletin proje geliştirip hayata geçirecek kapasitesi mevcut değilse alternatif yöntemler acilen düşünülmelidir.

2014 yılı petrol fiyatlarındaki tarihi düşüşe rağmen bunun elektrik fiyatlarına sembolik ve gecikmeli olarak yansımaları sorunlarımızın konjonktürel değil yapısal olduğunu gösteren anlamlı bir gelişmedir. Aynı şekilde, dış ticarete var olan ve bürokratik maliyet yaratan lisanslama, ön izin, ithalat/ ihracat izni gibi süreç ve uygulamaların basitleştirilmesine yönelik adımlar da tüm sıkıntılara rağmen atılmamıştır. Ayrıca, dış ticaret rejimindeki yasaklayıcı uygulamalar piyasada pahalılığa sebep olarak hane halkını zorlamaya devam etmektedir. Yaşanan son ekonomik gelişmelerle birlikte ithalat rejiminin ekonomik akla göre yeniden düzenlenmesi kaçınılmaz olmuştur.

KKTC ekonomisinin son yıllarda gösterdiği ekonomik büyümenin istihdam dostu olmadığı ve bunun yanında ülkemizde yapısal işsizlik sorunu olduğu özellikle genç işsizler içerisinde ortaya çıkmaktadır. Bunun için başta eğitimin planlanması ve paralelinde meslek edindirme kursları sürekli bir şekilde düzenlenmelidir. İşgücü piyasasını daha etkin kılmak için çalışanların kapasitelerini geliştirmeye yönelik gerek kamu gerekse özel sektörde işbaşı eğitim teşvik edilmelidir. Finans piyasası ile ilgili birçok yasal düzenleme ile ilgili çalışmalar uzun süredir devam etmesine rağmen, somut bir sonuç alınamamıştır. Bu durum özellikle bankacılık sektörünün ekonominin ihtiyaçlarına yeterince cevap verememesine neden olmaktadır.

Tablo 5: Performans Değerlendirme Matrisi

Ana Başlık	Öneri	Gerçekleşme 2013	Gerçekleşme 2014	Uygulama 2013	Uygulama 2014
Genel Konular	1) Kamu sektöründe kurumlar arası koordinasyonun geliştirilmesi 2) Makroekonomi yönetiminde kurumsal-laşma 3) Makroekonomi Politikaların Geliştirilmesi 4) AB uyum süreçlerinin hızlandırılması 5) Bürokraside devamlılığın sağlanması ve adam kayırmacılığa son verilmesi 6) Kayıtdışılığın azaltılması 7) Kamunun etkin kılınması 8) Yerel Yönetimlerin idari, mali ve denetim yönünden yeniden yapılandırılması 9) İstatistikî altyapının oluşturulması 10) Ekonomik reformlar	x Δ x x Δ ✓ ✓ x x x	x x x x Δ Δ Δ x x x	(1) kamu birimleri arasında gerek yatay gerekse de dikey anlamda koordinasyon sorunları içselleşmiştir. Bu durum mevzuat ve güncel işler anlamında sıkıntılar yaratmaktadır (2) Ekonomik Koordinasyon Kurulu yeniden yapılandırıldı ve Reel Sektör Danışma Kurulu oluşturuldu (5) Geçici istihdamına 2013 yılında bir disiplin getirildi ve sorunun temelli çözümü için meclise bir yasa tasarısı gönderildi (6) kayıtdışı ekonomi ile mücadele eylem planı bakanlar kurulunda kabul edilerek resmi belge halini almıştır (7) İyi idare yasası mecliste kabul edildi. Ancak yönetsel olarak etkinliğin artırılması için atılması gereken pek çok adım halen daha mevcuttur (8) Sorunlar daha da ağırlaşarak devam etmektedir	(2&3) Kurullar düzenli bir şekilde toplanıp üst düzeyde strateji ve politika üretmiyor; ayrıca lokomotif sektörler genel bir plan çerçevesinde değil de güncel politikalarla ilerlemeye çalışıyor (4) AB müktesebatına uyum gündem olmaktan da çıktı (5) Kamu reform taslağı üzerinde önemli çalışmalar yapıldı (6) Kayıtdışı eylem planında belirtilen uygulamaları ve yasal düzenlemelerle ilgili önemli sayıda yasa tasarısı hazırlanmasına rağmen yasalaşmamıştır. Teknoloji adaptasyonunda sorunlar devam etmektedir. Kayıtdışı istihdama yönelik denetimler artırılmıştır. Eylem planı uygulamasını yakından takip edecek "Kayıtdışı ekonomi ile Mücadele Komitesi" henüz oluşturulmamıştır. (7) Kamu reformu taslağı hazırlandı ancak teknoloji kullanımı ve bürokrasinin azaltılması anlamında adım atılmadı. (8) Yerel yönetimlerde sorunlar devam etmekte ancak bazı belediyelerde yönetim değişikliği ve ve kemer sıkma politikaları bütçelerde geçici bir iyileşme sağlamıştır. (9) Güncel ve güvenilir istatistiklerin eksikliği hızlı ve etkin politika geliştirmekte engel teşkil etmekte, ekonomi alanında atılan adımların işe yarayıp yaramadıklarını görmekte sıkıntı yaratmaktadır. Ayrıca açıklanan istatistiklerin güvenilirliği de sorgulanmaktadır. (10) Ekonomik protokolün üç yıllık süresi dolmak üzere ancak kayda değer bir gelişme kaydedilmemiştir.
Fiziki altyapı geliştirilmesine yönelik öneriler	1) Liman ve havalimanlarının teknik ve hizmet yönüyle geliştirilmesi 2) Kamu-Özel ortaklıklı yap-işlet-devret modelleri 3) Haberleşme alanında yeni teknolojilere imkan tanınması	x x x	Δ x x	(1) Ercan havaalanının işletme devrinde yaşanan muğlaklıkların giderilememesi nedeniyle yatırımlar durma noktasına gelmiştir. Ayrıca deniz limanlarının idari ve teknik kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik hiçbir adım atılmaması konusunda ısrar edilmektedir (3) Piyasada rekabeti artıracak ve yeni teknolojileri piyasaya çekecek düzenlemelerle ilgili adımlar atılmamıştır	(1) Ercan Havalimanı'nın teknik ve hizmet yönüyle gelişmesi maksadıyla adımlar atıldı. Ancak limanlarda gerek teknik gerek fiziksel altyapı gerekse de yönetsel anlamda bir gelişme sağlanamamıştır
Mal ve hizmet piyasa etkinliğini artırıcı öneriler	1) Enerji Etkinliği 2) Rekabet yasası ile bağımsız ve kurumsal yürütme 3) Sübvansiyonların yapılandırılması 4) Vergi politikaları, sistemi ve oranlarının düzenlenmesi 5) Kamu tekellerinin rekabete açılması 6) Şirket kurmanın kolaylaştırılması 7) İflas süreci ve maliyeti 8) KOBİ politikalarının geliştirilmesi 9) Dış ticaret rejimi	x x x Δ x x x ✓ x	x x x Δ Δ Δ x x x	(1) sorunların çözülmesine yönelik adımlar atılmadığı gibi birim maliyetler işletmeleri rekabet gücü anlamında daha da olumsuz etkilemeye başlamıştır (3) Teşvik ve sübvansiyon programlarının katma değeri yüksek ve verimli alanlara yönlendirilmesi ile ilgili yasal ve kurumsal düzenleme yapılması gerekmektedir (4) Vergi usul, gelir vergisi, kurumlar vergi yasaları meclise gönderilmiş, KDV'de uygulamalarında belli düzenlemeler yapılmıştır. Amortisman cetvelleri güncellenmiştir. Tahsilatın hızlandırılması için gerekli düzenlemeler yapılarak şirket bilançolarında güncelleme gerçekleştirilmiştir. (8) KOBİ'lere yönelik çeşitli hibe ve kredi programları artırılarak devam ettirilmiştir. (9) İthalattaki yasaklayıcı uygulamalar piyasada pahalılığa sebep olarak hane halkını daha da zorlamaya başlamıştır. Yaşanan son ekonomik gelişmelerle birlikte ithalat rejiminin ekonomik akla göre yeniden düzenlenmesi kaçınılmaz olmuştur	(1) Düşen enerji maliyetlerinin fiyata anlamlı bir şekilde yansımaması sorunlarımızın ne kadar yapısal olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. (2) Kamuoyundaki tüm baskılara rağmen Rekabet Kurulu'nun idari ve mali özerkliği sağlanamayıp işlevsel kılınamadı. (3&5) Piyasayı ucuzlatacak olmasına rağmen gerekli adımlar atılmıyor ve bütçesel sorunlar çözülemiyor (4) Uygulanan af ile biriken bir sorunu çözmeye yönelik bir adım atıldı ancak sorunların tekrarlanmaması ve ahlaki zafiyet yaşanmaması anlamında gerekli yasal, idari ve teknolojik adımlar atılmalıdır (7) Zaman vergisi sorun olmaya devam etmektedir. (8) KOBİ'lere yönelik programlar devam ettirilmekte ancak merkezin idari kapasitesi artırılarak programların çeşitliliği artırılmalıdır. (9) Ekonomik protokollere rağmen piyasayı ucuzlatıcı adımlar atılmamıştır.

Tablo 5: Performans Değerlendirme Matrisi (devamı)

Ana Başlık	Öneri	Gerçekleşme 2013	Gerçekleşme 2014	Uygulama 2013	Uygulama 2014
İşgücü Piyasaları etkinliğini artırıcı öneriler	1) Yerel işgücünün emek piyasasına katılımının artırılması 2) İşgücünün işbaşı eğitimine yönelik teşvikler 3) Meslek edindirme kursları konusunda üniversitelerle işbirliği 4) Kamu çalışma saatleri	✓ x Δ x	✓ x Δ x	(1) Emek piyasasına yeni girenlerin ve yeni girişimcilerle ilgili sosyal güvenlik desteği anlamında olumlu adımlar atılmıştır (5) Mevcut sorunlar herkes tarafından kabul edilmesine rağmen olumlu yönde bir düzenleme yapılmamıştır	1) Yerli işgücünün yeni istihdamı konusunda adımlar atılmıştır. Ancak son dönemlerde özellikle genç işsizlik yapılaşmaya başlamıştır. İşsizliğin yapılaşmasında yüksek öğrenimdeki kayıt ve mezun oranların da etkisi olmaktadır (4) Tüm kesimlerin hemfikir olmasına rağmen kamu çalışma saatlerinde gerçekçi-uygulanabilir bir yapıya geçilememiştir.
Finans piyasalarında krediye erişim imkanları	1) Bankaların risk algılamasını düşürücü düzenlemeler 2) Sorunlu kredilerin yapılandırılması 3) İcra iflas sisteminin yapılandırılması ve yargı sürecinin hızlandırılması 4) Kamunun bankacılık sisteminden kaynak kullanımına sınırlama getirmek 5) Düşük Faizli Kredi Programları 6) Hibe programları 7) Alternatif finansman araçlarının geliştirilmesi	x Δ Δ x ✓ ✓ x	x x x x ✓ ✓ x	(1 & 2) Sorunlu kredilerin yapılandırılmasına yönelik yasal süreç tamamlanmasına rağmen sistemin diğer unsurlarında (mahkemeler, icra, iflas) sıkıntılar devam etmektedir. Bu sıkıntılar kaçınılmaz olarak bankaların risk algısını olumsuz etkilemektedir (3) İlgili yasa tasarısına yönelik yasal çalışmalar başlatılmıştır (4) Kamu borç stoku sektörde riskler yaratmaya ve kamu bankalarının etkinliğini bozmaya devam etmektedir (5) Hibe programları ve düşük faizli kredi imkanları geliştirilerek devam etmektedir (7) Başlatılan yasal çalışmaların tamamlanamaması nedeniyle sorunlar ağırlaşarak devam etmektedir	(1 & 2) Bankalar yasası, finans kuruluşları yasası, borç ilişkilerinde ve borçlanma işlemlerinde uygulanacak faiz kurallarını düzenleyen yasası vd. yasa çalışmaları uzun süredir üzerlerinde çalışılmasına rağmen yasalaşamamışlardır. (3) Soruna bütünlüklü bir çözüm (mahkemeler, icra, iflas, tebliğ, tapu...) getirilemediğinden sıkıntılar devam etmektedir. (4) Kamu borç stoku risk yaratmaya ve finans piyasalarını etkinliktен uzaklaştırmaya devam etmektedir. (5) 2014 yılında 200 milyon TL'lik kredi kullanılarak yaklaşık 900 işletme için uygun koşullarda finansmana erişim imkanı sağlanmıştır. (6) Sanayi, Tarım ve Turizm alanlarında proje bazlı hibe programları gerçekleştirilmiştir. (7) Yasal çalışmalar devam etmektedir.
Teknoloji kullanımını özendirici tedbirler	1) Teknoloji kullanım ve üretim teşviki 2) Bilişim konusunda mevzuat ve denetim 3) Bilişim kaynaklı eğitim geliştirme	x x x	Δ x x		(1) KOBİGEM'in hibe programlarından 40 adet sanayi işletmesi teknoloji gelişimi amaçlı hibe kullanmıştır (2) 2014 yılında bir gelişme olmasa da 2015 yılında bakanlar kurulu bazı tedbirler geliştirmiştir

Anahtar: ✓ İcraat Var x İcraat Yok Δ Kısmi İcraat

KKTC Ekonomisinde Dönüşüm İçin Kamusal ve Kurumsal Yönetişim

Kurumların Ekonomik Gelişim İçin Önemi

Geleneksel Yönetim Anlayışından Yönetişime Geçiş

Kamuda ve Şirketlerde Yönetişim

Yönetişimin Gerçekleşebilmesi İçin Ökoşul: Adalet Algısı

Etkin Yönetişim İçin Tavsiyeler

Son 7 yılda Rekabet Edebilirlık Raporu kurumsal yönetim etkinliğı, profesyonel yöneticilere güven, yetki ve verme ve aktarma konusunda isteklilik gibi kurumsallaşma ile ilgili alanlarda ülkemizin çok zayıf bir performans sergilediğini ortaya koymuştur. Oysa kuruluşundan beri ülkemizde çok sayıda siyasi parti yöneticisi, devlet kurumu yöneticisi ve yönetim kurulları değişmiş, piyasamızda büyüyen ve küçülen, kurulan ve batan şirketler olmuştur ancak tüm bu değişime rağmen yönetim sorunları aynı kalmıştır.

Genç devletimizde ekonomik gelişmede devletin sadece düzenleyici bir rolü olmamıştır. Devlet kurumları ve devlet tarafından yönetilen kurumlar özel sektör ile aynı piyasa içerisinde mal ve hizmet üretimi yaparak üretici rolü üstlenmiş, özel sektör kurumlarından mal ve hizmet temin ederek müşteri rolünde olmuş, aynı işgücü piyasasında personel istihdamı ile işveren rolü almıştır. Dolayısıyla devletin bu kurumlarını yöneten hükümetler değişikçe kurumların uygulamaları da farklılık göstermiştir.

Sanayii Holding, ETİ, Kooperatif Merkez Bankası İştirakleri, Turizm İşletmeleri, KTHY gibi kurumlar bir taraftan birer okul gibi kendi sektörlerinde yönetici ve eleman yetiştirirken diğer taraftan kurumsallaşamamış ve etkin bir yönetim ile yönetilememiştir. Değişen hükümetler oluşan koalisyonlara göre bu kurumların da yönetim kurullarını değiştirmiştir. Bu pazarlıklar ülkemizde koalisyon oluşumlarında önemli bir rol oynamaktadır. Bu kurumların yönetimi hem bütçeleri itibarı ile hem sektörlerindeki ekonomik gücü ile hem de istihdam imkanları ile ülkemiz siyasetinde kontrolü önemli araçlar olarak görülmüştür.

Ülkemiz ekonomisinin sorunları arasında ilk akla gelen Kıbrıs sorunu ile bağlantılı olarak mal, hizmet ve finans piyasalarına ulaşmakta zorluklar yaşaması, dış yatırımcıların yaşadığı güven sorunu, yardıma dayalı bir ekonomi sisteminde yaratıcılığın ve yenilikçiliğin ödüllendirilmemesidir. Ancak bunların belki de tümü ile bağlantılı olarak hem kamu hem de özel sektörde kurumsallaşma olmamasından dolayı yaşanan sorunlar bulunmaktadır. Kamu yönetiminde kamu çalışanlarının yönetimlere güven duymaması ve hissettikleri düşük adalet algısı getirilmek istenen yeniliklere mukavemet gösterilmesine yol açmaktadır. Bunun neticesinde de kamu yönetimi kendini yenileyip daha verimli bir ortamı yakalayamamaktadır.

Kurumların Ekonomik Gelişim İçin Önemi

Dünyaca ünlü ekonomistler Daron Acemoğlu ve James A. Robinson benzer coğrafya veya kültüre sahip veya benzer doğal kaynaklara sahip ülkelerin neden ekonomik olarak çok farklı geliştiklerini inceledikleri kitaplarında ekonomik başarının temelinde insanların oluşturduğu politik ve ekonomik kurumların yer aldığını ortaya koymaktadır.

Kapsayıcı ekonomik ve politik kurumlar ile ülke refahı arasında güçlü bir ilişki olduğunu savunan yazarlara göre aşağıdaki unsurlar sürdürülebilir ekonomik başarının anahtarıdır.

- Mülkiyet haklarını güçlendirilmesi
- Eşit şartlar sağlanabilmesi
- Yeni teknolojilere yatırımın özendirilmesi
- Becerilerin geliştirilmesinin özendirilmesi

Yazarlara göre dışlayıcı ekonomik kurumlar ise gücü eline geçiren belirli kişi veya küçük gruplar tarafından çoğunluğun sahip olması gereken kaynakların sömürüldüğü bir ortam yaratır. Örneğin ülkemizde bulunan çıkar gruplarının çoğunluğun faydasına olabilecek veya uzun vadede katkısının hissedilebileceği reformlara engel olması. Bu ortamlarda ne mülkiyet hakları güçlenebilir, ne eşit şartlar oluşur, ne de yenilikçi bir yaklaşımla yeni becerilerin kazandırılması gayesi oluşur.

Kapsayıcı ekonomik kurumların oluşabilmesi için kapsayıcı politik kurumlar da gereklidir. Kapsayıcı politik kurumlar gücünü çoğulcu bir yaklaşımla topluma geniş biçimde dağıtır. Birçok konuda farklı kesimlerin de görüşlerini alarak

yönetir. Yerinden yönetim yaklaşımını sadece coğrafi bir anlayış ile değil kararlardan etkilenecek tüm paydaşların katılımını sağlayarak politikaları tartışır. Merkezileşme yaklaşımını ancak kanun ve düzenin sağlanması, mülkiyet haklarının güvence altına alınması ve merkezi bir rekabet kurulu örneğinde olduğu gibi piyasa ekonomisinin eşit rekabet şartları sunması için kullanabilir.

Dışlayıcı politik kurumları ise dışlayıcı ekonomik kurumların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Oluşmuş olan statükonun değişmesine müsaade etmeyen, yeni girişimleri ve girişimcileri dışlayan sistemler bir grubun siyasi gücünü elinden kaybetmemek ve kendi çıkarı için düzenin devam etmesi için kapsayıcı olmayan politik ve ekonomik kurumlar oluşturur. Ancak dışlayıcı politik ve ekonomik kurumlar ekonomik büyümeye her koşulda engeldir demek doğru olmayacaktır. Gücü kaybetmemek isteyen kesim yine gücünü koruyabilmek için büyümenin ve ekonomik gelişmenin olmasını isteyecektir. Ancak bu gelişme bu tür dışlayıcı kurumların yönetiminde sürdürülebilir olmayacaktır.

Ancak sürdürülebilir gelişme olduğu zaman gerçekten yenilikçi yaklaşımlar ortaya konulabilecektir. Sürdürülebilir ve öngörülebilir bir gelişme olmadığında, yenilik yerine pozisyonunu koruma güdüsü daha güçlü olmaktadır. Bu tür bir ortamda yönetime talip olan siyasi partiler de çoğulcu yaklaşımdan çok kendi geleneksel destekçilerine hizmet eden uygulamalarla iktidar kavgalarına yönelecektir ve sürekli bir siyasi istikrarsızlık egemen olacaktır. Dışlayıcı kurumlar stratejik ekonomik hedefler ve kararlar ile gündem oluşturmak yerine çeşitli güç gruplarını konjoktürel olarak mutlu ve sessiz tutmayı tercih eder.

Tablo 1 Yönetişim ve Yönetim Kavramları

	YÖNETİM	YÖNETİŞİM
İLİŞKİLER	Dikey	Yatay
İLETİŞİM	Yukarıdan aşağıya	Çok Yönlü
GÜÇ	Pozisyondan gelir	İnandırıcılıktan gelir
TOPLANTILAR	Önceden belirlenmiş kararların onaylanması	Gerçekten farklı görüşlerin alınması
STRATEJİ	Anlatmak	Dinlemek
TEMEL AMAÇ	Yönetenin kendisinin icraat yaparak kendisini göstermesi	Bünyesindeki yöneticilerin etkili olması için gerekli ortamı hazırlamak.
OLUŞUM	Homojen	Çeşitlilik
ÖNEMLİ OLAN	Gizlik ilkesi	Şeffaflık

Geleneksel Yönetim Anlayışından

Yönetişime Geçiş

Geleneksel yönetim yaklaşımı daha fazla dikey bir hiyerarşi içerisinde gerçekleşen ve yetkilerin sorgulanmadan kullanılabileceği bir paradigmaya bağlı idi. Yönetişim yaklaşımı ise sadece dikey ilişkiler üzerine değil yatay ilişkilere de önem veren bir yaklaşımdır. Yönetişimde tek bir yönetici ve onun yetkileri değil katılım ve paylaşım içerisinde karar alınması önemlidir. Yönetişim yaklaşımı karar alırken çeşitli kesimlerin gücünü değil, doğru kararların alınabilmesi için konuları en yakından takip edip tahlil edebilenlerin görüşlerinin sürece dahil edilmesini gerektirir. İyi yönetimden bahsedebilmek için sürecin katılımcı, paylaşımcı, şeffaf ve hesap verebilir olması gerekir.

Kamuda ve Şirketlerde Yönetişim

Yönetişim sözcüğünün İngilizce karşılığı olan “Governance” yüzyıllarca çok az kullanılmış ancak 1980 ve 90’lardan sonra ekonomi ve yönetim alanında yoğun bir şekilde kullanılmaya başlamıştır. Kavramsal olarak tek bir anlamı ifade etmeyip bir dizi ilişkili kavramın tümüne verilen bir isimdir. Kökeni 17. Yüzyıl Fransa’sında hükümet ile sivil toplumu ortak hareket ettirmeye çalışan bir yaklaşıma dayandığı söylenmektedir¹.

Şekil 1 Yönetişim kelimesinin literatürde kullanım yoğunluğu

Kamusal yönetim devlet yönetiminin sadece gücü elinde tutan hükümetler tarafından değil bireyin sosyo-ekonomik etkileşim içinde olduğu devlet, kamu işletmeleri, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ve eşgüdümü içerisinde gerçekleşmesidir.

Demokrasi ve Kamusal Yönetişim

İyi yönetim için gerekli olan koşullar WBI-Dünya Bankası Enstitüsüne göre aşağıdaki gibidir:

- Yönetim otoritesine sahip olanların seçim, izlenme (hesap verme) ve değiştirilme süreçleri
- Hükümetin, kaynaklarını etkin yönetme ve etkili politikaları hayata geçirme kapasitesi
- Yurttaşların ve devletin aralarındaki sosyal ve ekonomik etkileşimi yöneten kurumlara karşı saygısı

Yukarıda belirtilen koşullar yönetim için gerekli ancak yeterli olmayan koşullardır. Gücü elinde bulunduran kesimlerin bu gücü kullanırken çeşitli kesimlerle ne kadar etkileşim içerisinde olduğu önemli bir faktördür. Seçimlerle yöneticilere güç verilmesi kuşkusuz demokrasi için koşuldur. Ancak seçilenlerin gücü elinde bulundurduğu süre içerisinde hesap verme ihtiyacı hissetmemesi demokrasi ile bağdaşan bir yaklaşım olarak görülemez. Yönetimlerin hedeflerini ölçülebilir bir şekilde ortaya koyması ve çeşitli dönemlerde bu hedeflere ne kadar yaklaştığını paydaşları ile paylaşması gereklidir. Ülkeler demokrasi geleneklerini uzun yıllar içerisinde oluşturmuştur. Örneğin İngiltere’de Magna Carta ile gerçek bir demokrasi getirilmemiş se de, yöneticinin yetkileri sınırlandırılabilmiştir, seçimlerin gelmesi ise bundan yüzyıllar sonra olmuştur. Dolayısıyla yönetim kavramının ilgi alanı sadece yöneticilerin çoğunluğu temsil edip etmediği ile sınırlı değildir. Bunun yanında zorunlu olmasa da tüm paydaşların eşgüdümü ve işbirliğini arayıp aramaması ile ilgilidir.

Özel Sektörde Yönetişim

Yönetişim kavramı özel sektörde bulunan kurumların kurumsallaşması ve tüm paydaşları ile etkileşim içerisinde bulunmasını anlatır. Şirketin yönetimi, hissedarları, çalışanları, tedarikçileri ve müşterileri arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar kurumsal yönetim ile ilgilidir. Ancak özellikle şirketin sahibi olan hisse sahipleri ve şirket yönetimi arasındaki ilişki önemli bir yönetim konusudur. Birçok ekonomide şirket hissedarları o kadar çok sayıda ve farklı gruplarda oluşmaktadır ki şirket yönetimine nasıl dahil olabilecekleri önemli bir konudur. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) kurumsal yönetimi bir şirketin yönetimi, yönetim kurulu, hissedarları ve diğer paydaşları arasındaki ilişkiler olarak görmektedir.

Yönetişimin Gerçekleşebilmesi İçin Önkoşul: Adalet Algısı

Yönetişimin gerektirdiği iktidardakilerin çoğulcu bir yaklaşımla hareket etmesinin sağlanabilmesi ve sadece belirli bir süre güç elinde olduğu için bu gücü o dönem içinde istediği gibi kullanmasının uygun olmadığını görebilmesi önemlidir. Tabii bunun sağlanabilmesi için paydaşların da sisteme güven duyması gerekir. Bu güvenin oluşması ve sistemin adaletli olduğuna inanılabilmesi için üç temel algının oluşması gerekmektedir. Bunlardan birincisi dağıtımadalet dediğimiz insanların yaptıkları katkılar oranında sistemden fayda sağladıklarına olan inançlarıdır. Kişiler sadece kendi faydaları değil, başkalarının ne gibi katkı koyduğu ve bunun karşılığında ne gibi faydalar elde ettiğine bakarlar ve algıladıkları adalet bu katkı-fayda oranı karşılaştırması ile ilgili olur. İkinci algı ise süreç adaleti ile ilgilidir.

Süreç adaleti kuralların olup olmadığı ve kuralların herkese aynı şekilde uygulanıp uygulanmadığı ile ilgili algıdır. Eğer kurallar oluşmamış ve yöneticilere sınırsız, hesap vermeden kullanabilecekleri yetkiler verilmiş ise süreç adale-tinden bahsedilemez. Veya kurallar oluşmuş ancak belirli kişilere uygulanıyor ancak bazılarına uygulanmıyorsa yine süreç adaleti algısı düşük olacaktır.

Adalet algısının üçüncü boyutu ise ilişki adaleti ile ilgilidir. İlişki adaleti yönetenlerin herkese eşit mesafede görünüp görünmediği ile ilgilidir. Eğer belirli kesimler kendilerini dışlanmış hissediyorsa, o kesimlerin ilişki adaleti olduğuna ilişkin algılarının yüksek olması beklenemez.

Yapılan çalışmalarda adalet algısının çalışanların tatmini ve kuruma bağlılığı arasındaki ilişki için bir ön koşul olduğu ortaya konulmuştur. Yani eğer adalet algısı yüksek değilse tatmin seviyesi iyi maaşlar ve iş koşulları ile iyileştirilse bile kurumu sahiplenme ve bağlılık yüksek olmamaktadır. Oysa adalet algısı olduğu zaman tatminde oluşan artış kuruma bağlılık, verimlilik ve sahiplenme düzeylerinin artmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla yönetişimin yönetenlerin yanında halk tarafından da katılımcı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için ülkesine bağlılık ve sahiplenme düzeyi yüksek paydaşlar olması gerekmektedir. Bunun ön koşulu da adalet algısının yüksek olmasıdır.

Yönetimin Temel Gereklilikleri

1- Özerklik

Özerklik bir kurumun yerinden yönetimini sağlayan, kurumların ağırlıklı olarak kendi çalışanları ve diğer doğrudan ilgili olduğu paydaşlar tarafından idare edilme şeklidir. Bir diğer ifade ile merkezi yönetimin kurumların kendi yöneticilerine daha fazla yetki vermesidir. Özerk kurumlarda üst yönetim siyasi atamalar ile gelen iktidar temsilcilerinden oluşmaması yerine alternatif bir mekanizma ile oluşur.

Muhalefetteyken partilerimiz iktidarın halka ait kurumları yönetmesi yerine siyasetten özerk bir yapı ile yönetilmesini talep eder. Ancak iktidara gelenler, beklenti içinde olan taraftarlarının da etkisi ile halkın malını halkın yeni seçtiği iktidar yönetmeli mantığı ile özerkleştirmeyi gerçekleştirmekte zorlanır. Özerkleştirmenin kolay olmamasının bir sebebi de beklenti içine girmiş taraftarların baskılarıdır. "Bu kadar yıl eziyet çektik, şimdi iktidar olduk. Gene mi biz yönetmeyeceğiz" serzenişlerini ülkemizde çok sık duyarız.

2- Kurumsallaşma

Halkın iradesinin hükümetlerce temsil edildiği ve buna göre halka ait kurumların yönetiminin hükümet tarafından belirlenen vizyona göre yönetilmesi arzusu bizleri bu şekilde davranmanın uygun olacağına inandırdı. Hiç kuşkusuz haktan ülkeyi yönetme yetkisi alan siyasi partiler benimsedikleri görüşler adına ilgili kurumların yönetimlerine bunu yansıtmak isteyecektir. Yalnız siyasi partilerin bu görüş ve duruşlarını mutlaka bire bir yönetime müdahale ederek gerçekleştirmelerine gerek yoktur. Belli vizyon, hedef ve ilkeleri ortaya koyarak, ki bunlar da kurumun paydaşlarıyla birlikte belirlenmelidir, kurumun kendi içerisinde belirlediği yönetimle hayata geçirmesini isteyebilir. Zamanı geldiğinde de süresi tamamlanan kurul üyelerini değiştirebilir.

Yönetim kurulları vizyon ve strateji oluşturmak yerine operasyonel (günlük) konularda kurumlara müdahale etmek, kendisine görev veren siyasi partiye destek veren kesim, kişi ve kuruluşlara çıkar sağlamak zorunda kaldılar. Hâlbuki yönetim kurullarına atananlar belli nitelik ve birikime sahip, kurumdan gerek kendine gerekse siyasi partisine menfaat sağlamayacak, bu ilgili kurumu kuruma fayda sağlayacak ve değer katacak insanlar atanmalıdır. Bunun yanında atanacak kurul üyeleri gerçekten bu ilgili kuruma zaman ayıracak ve sahip olduğu iş veya görevi itibarıyla çıkar çatışması olasılığı taşımamalıdır. Özellikle KKTC özelinde siyasi partilere yakınlığı olan, seçimlere katılmış ve kazanamayan veya kazanan yerel yöneticilerde bu gerçeği görmekteyiz.

¹ M. AKİF ÖZER, (2006) YÖNETİŞİM ÜZERİNE NOTLAR, SAYIŞTAY DERGİSİ, Sayı: 63, 59-89.

Etkin Yönetişim İçin Tavsiyeler

1- Yönetim kurullarının yetkinliklerinin artırılması

Yönetim kurullarında görev alacak kişilerin belirlenmiş eğitim ve tecrübe kriterlerine uygun olması gerekir. Teknik becerilerinin yanında yönetim kurulu üyelerinin beşeri ve kavramsal yetkinliklerinin olması önemlidir. Bunun yanında yönetim kurulu üyelerinin kuruma has sorunlar konusunda iyi bir oryantasyon programından geçmesi gerekmektedir. Ayrıca eğitim programları ile stratejik planlama, performans değerlendirmesi, karar alma konusunda yetkinliklerinin artırılması gerekmektedir. Yönetim kurulu üyeleri hizmet dönemlerindeki kendi performanslarının da bir şekilde ölçüleceğini bilmelidir.

Kurulların üyelerini atayan ilgili paydaşlar olmalı ve üyeler süresi bittikçe değişmeli, süresi bitmeden değiştirme ancak gerçekten kabul edilebilir bir gerekçeyle dayandırılmalı. Yapılacak yeni atamalar gerekçeleri ile birlikte üstlenecekleri görevi yerine getirmek için gerekli niteliklere sahip olduklarını da ortaya koyarak yapılmalıdır.

Merkeziyetçi bir anlayışla tüm kurumların hükümet tarafından doğrudan yönetilmesi yerine, yerinden yönetim anlayışı ile paydaşların da katılımı ile yönetim kurulları oluşturulmalıdır.

2- Yönetici temini ve seçimi

İcradan sorumlu yöneticilerin belirlenmesi konusu, yönetim kurullarının en önemli görevidir. Oluşturulacak stratejilerin uygulanmasında sorumlu yöneticileri belirlemek ve denetlemek için gerekli prosedürlerin açık ve net bir şekilde ortaya konulması adalet algısı açısından çok önemlidir. Yöneticinin ne tür özelliklere sahip olması gerektiği belirlenen hedeflere göre ortaya konulmalı ve uygun adayların başvurmasının nasıl sağlanacağı konusunda planlama yapılmalıdır. Gerekirse danışmanlık şirketleri ile çalışarak aranan niteliklerdeki kişilere ulaşılmalıdır. Başarılı yöneticilerin genellikle halı hazırda mevcut görevleri ve sorumlulukları olduğu unutulmamalı dolayısıyla başvuru süreci için yeterli zaman tanınmalıdır. Eğer bir devir-teslim söz konusu olacaksa mutlaka görevi devredecek olan ve devralacak olan yöneticinin birlikte çalışabileceği bir süre tanınmalıdır. Yönetimde boşluk veya öğrenme süreci kuruma zarar verecektir.

3- Yönetim kurulu üyelerinin görev süreleri

Yönetim kurulu üyelerinin görev süreleri aynı zamanda başlayıp aynı zamanda bitmemelidir. Yönetim kurulunda farklı zamanlarda üyeler değişmelidir. Kurumsal bilgi ve becerilerin üyeler arasında aktarılması gereklidir. Yönetim kurulu üyeleri kurumun sahiplerini temsil etmektedir. Bu kamu kurumlarında halktır ve hükümetler değişse de kurumun sahibi değişmemektedir. Bunun için tüm yönetim kurulunun değişmesi kurumsal hafıza açısından ve kurum sahiplerinin etkin temsiliyeti açısından sakıncalı olacaktır. Yapılan çalışmalar özel sektör kurumlarında bağımsız yönetim kurulu üyeleri olduğu zaman daha başarılı performans olduğunu ortaya koymaktadır.

Aslında birçok kurumun yasasında yönetim kurulu üyeleri görev ve sorumlulukları yanında görev süreleri de belirlenmiştir. Böylece değişen hükümetlerden beklenen yalnızca görev süreleri tamamlanan üyelerin değiştirilmesidir. Ancak zaman içerisinde kurumların yönetim kurulları toplu olarak hükümetler değiştikçe değiştirilmeye başlandı ve bu yanlış uygulama kamuoyu nezdinde doğal karşılanmaya ve de sorgulanmadan, hesap vermeden rahatça yapılmaya devam etti. Koalisyon pazarlıklarının bir parçası da olan bu konu koalisyondaki ortaklar değiştikçe de giden ortağın üyelerinin değiştirilmesi uygulamasını getirdi. Hükümetteki siyasi parti güdümünde olan konu atamalar partisi hükümetten ayrıldığında istifa etmeyi bir gereklilik hatta etik bir davranış olarak gördü. Zaman içerisinde bu ülkemizin normal oldu ve kamuoyu tarafından da doğal karşılandı. Ancak bu hiç de doğal veya sağlıklı bir yönetim tarzı değildir.

4- Yönetim kurullarında kurum yöneticilerinin veya çalışan temsilcilerinin rolü

Yönetim Kurullarında kurumun içinden yöneticilerin veya çalışan temsilcilerinin olduğu kurullar olabilmektedir. Bu durumda çıkar çatışması riski önemli bir konudur. Genellikle yönetim kurulu başkanı ile Genel Müdürün farklı kişiler olması kabul gören bir uygulamadır.

- Yönetim kurulları icraat değil kurum ile ilgili vizyonu doğrultusunda strateji belirlenmesi ve bu stratejiyi yönetimin uygulama performansını ölçmelidir. Bunun ötesinde ilgili kurullar, icraatın yaptıklarını yakinen denetleyecek ve hesap vermelerini sağlayacak bir anlayışla gerekli yapı ve ortamları oluşturmaktadır.

5- Yönetişim Açısından Şeffaflık

Etkin yönetim için katılımcı bir yaklaşımla mecbur kalınmasa bile şeffaflığa önem verilmelidir. Hesap vermenin sadece seçimlerde olmadığı anlayışı ile katılımcılık ve şeffaflık yasal zorunluluk olmasa bile benimsenmelidir. Günümüzde her kurumun statik değil dinamik web siteleri ile sürekli paydaşları ile bilgi paylaşımı içerisinde olması gerekmektedir. Bu paylaşım çift yönlü olabilmelidir. Bunun yanında yönetim kurulu kararları kişisel bilgilerin gizliliği ilkesini de dikkate alacak bir şekilde aldığı kararların tüm paydaşlarınca bilinmesini sağlamalıdır. Toplantı gündemlerinin de önceden paylaşılması ile tartışmalara katkı koymak isteyenlere imkan tanımalıdır.

OECD'nin Tavsiyeleri

OECD'nin kamu kurumlarının (iktisadi teşebbüslerin de) yönetimi ile ilgili 2005 yılında yayınladığı raporda konu kurumlarda yönetim kurullarının oluşumunda şeffaf prosedürler izlenmesi, kurulların oluşumunda çeşitlilik ilkesine uyulması, kurulların performansının da ölçülmesi ve kurulları atayacak makamın yanında nasıl ve neye göre atayıp görevden alacağını belirlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Birçok ülkede de sözü edilen ilkelerin yerine getirilmesi için çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Örneğin bazı ülkelerde adayları belirleme özel kurulan komitelerce gerekli nitelikler de dikkate alınarak belirlenir fakat atama farklı bir makam tarafından gerçekleştirilir.

Küçük ölçekli sistemlerde yönetim

Ülkemizdeki mevcut uygulamaların benzeri belki de başka ülkelerde halen vardır. Fakat çok büyük nüfusu olan ülkelerde uygulanabilecek birçok sistem ülkemiz koşullarına uygun değildir. Milyonlarca kişi içerisinde siyasetin yüzlerce hatta binlerce kişiye haksız kazanç sağlamasının etkisi ile bizim ölçüğümüzde böyle bir şeyin olması orantısız olarak aynı olamaz. Bu gibi uygulamaları bizim bünyemiz kaldıramamıştır ve kaldıramayacaktır.

Benzer sorunu yıllardan beridir yaşanan müşavirlik konusunda da görebiliriz. Başka ülkelerde de hükümet değişikliğinde pasifize olan ve verim alınamayan bürokratlar söz konusu olabilir. Yalnız KKTC'nin küçük olması müşavirliği yüksek maliyetli kılmakta ve bütçeye önemli külfetler getirmektedir. Bunun yanında, kamuda kapasite oluşturma ve insan (beşeri) kaynaklarının gelişimi de müthiş bir şekilde olumsuz etkilemektedir. Bugün kamu yönetiminde yaşanan verimsizlik ve vergi mükelleflerinin memnuniyetsizliğinin nedenlerinden biri de bundan kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde Kamuoyu Kurumları Katılımcı Olmaya Ne Kadar Zorluyor?

Farklı ülkelerde değerler, vatandaşların ne gibi tutum ve davranışları uygun, ne gibi tutum ve davranışları yanlış olarak algıladıkları farklılık göstermektedir. Bu kültürel değerlerin incelendiği boyutlardan bir tanesi de “güç mesafesi” boyutudur. Geert Hofstede çok sayıda ülkeyi kapsayan araştırmasına göre ülkelerde güç ve statüyü elinde bulunduran kesimlerin özel haklara sahip olmasının ne kadar kabul edilebilir görüldüğünü güç mesafesi boyutu olarak tanımlamaktadır. Güç mesafesi yüksek olan toplumlarda gücün merkezde toplanması da yadırganmaz. Bu toplumlarda halk ve çalışanlar yöneticilerinin karar almasını ve uygulamasını bekler. Kendilerini kararın oluşması aşamasında katılımcı olmaları gerektiğini hissetmezler. Ülkemiz kültürü güç mesafesi boyutunda yüksektir. Dolayısıyla yöneten kesimlere paylaşımcı olma konusunda toplum baskısı çok yoğun olarak ortaya konulmamaktadır. Gerçek anlamda yönetişimin sağlanabilmesi için, özellikle ülkemiz gibi güç mesafesi boyutunun yüksek olduğu toplumlarda, katılımcılık kültürünün sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulması için gayret sarf edilmelidir.

Farklı Görüşlerin Önemi ve Kabul Edilebilirliği: Şeytanın Avukatı

Bir öğrenci grubu ile yapmış olduğumuz bir deneyde öğrenciler beşer kişilik on tane gruba ayrılmıştı. Her gruba ekonomik bir sorun ile ilgili aynı soru sorulmuş ve çözüm önerileri hazırlamaları istenilmişti. On gruptan yarısında, diğer grup üyelerinin haberi olmadan, bir üye araştırmacılar tarafından şeytanın avukatını oynamakla görevlendirilmişti. Bu üye diğer grup üyelerinin fikirlerinin yanlış veya zayıf olan yönlerini belirtecekti ancak diğer grup üyelerine araştırmacılar tarafından kendilerine bu “muhalefet” görevi verildiğini açıklamayacaklardı. Diğer beş grupta bu şekilde bir görevlendirme yoktu. Tüm gruplar çözüm önerilerini sunduğunda bir jüri tarafından değerlendirme yapıldı. Sonuç olarak şeytanın avukatı yerleştirilmiş olan gruplar daha detaylı düşünülmüş ve daha yaratıcı fikirler ortaya koyabilmişti. Deneyin ikinci aşamasında gruplara grup performansını en kötü etkileyen kişiyi belirlemeleri yani o zamanın popüler TV programında olduğu gibi “en zayıf halkanın” kim olduğu sorulmuştu. Gruplarda yapılan kapalı oylama sonrasında şeytanın avukatı yerleştirilmiş olan tüm gruplar bu kişinin grup performansını kötü etkilediğini ve eğer grupta o olmasa grubun daha etkili olabileceğini iddia

etmişti. Yani aslında grubun daha başarılı olmasını sağla-
mış olan faktörü elimine etme isteği doğmuştu.

Anlatılan bu örnek olay da göstermektedir ki her ne kadar rasyonel olarak farklı görüşlerin faydalı olduğuna inansak da, duygusal olarak farklı görüş ortaya koyanlara karşı gücümüzü ve yetkimizi kullanarak tepki koymaktayız. Do-
layısıyla bunun önüne geçecek sistemler, prosedürler ve gelenekler oluşturmamız. Tepe yöneticilerinin daha fazla vizyon ve stratejilerin oluşturulması ve denetim görevi yü-
rüteceği, günlük ve bireysel sorunları çözmek için kendi astlarına müdahale etmeyeceği mekanizmalar geliştirme-
liyiz. Tüm yöneticilerin iyi niyetli gayretlerine rağmen eğer profesyonel yöneticilere güven ve yetki devri gibi kurum-
sallaşma ve yönetim ilkeleri uygulanamazsa yöneticiler değişse de aynı sorunları her yıl gündemimizde olmaya devam edecektir.

EK I

Ek 1: Makroekonomik Göstergeler

		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Reel Büyüme Hızı (% değişim)		2,8	-2,9	-5,5	3,7	3,9	1,8	1,1
GSYİH (Milyon TL)		4.604	5.079	5.376	5.614	6.509	6.955	7.607
Fert Başı GSYİH (Cari Fiyatlarla, ABD\$)		14.553	16.005	13.292	14.611	14.567	14.821.1	15.349
Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE, %)		9,4	14,5	5,7	3,27	14,7	3,6	10,2
Döviz Kurları (TL/€)		1,78	1,94	2,15	2,06	2,06	2,3	2,53
Döviz Kurları (TL/\$)		1,29	1,28	1,55	1,51	1,51	1,8	1,9
Toplam Mevduatlar (Milyon, TL)		4.937	5.563	6.505	7.067	8.403	9.284	10.684
Toplam Mevduatlar / GSYİH (%)		107	110	126	126	133	132	140
Toplam Krediler (Milyon, TL)		2.734	3.431	3.976	4.189	5.402	6.288	7.870
Toplam Krediler / GSYİH (%)		59	68	77	75	85	90	103
Kredi / Mevduat Oranı (%)		55	62	61	59	64	68	74
Devlet Bütçe Dengesi / GSYİH (%)		-4,6	-8,5	-13,4	-10,0	-7,7	-3,3	-7,2
Kamu Borç Stoku / GSYİH (%)		100	116	130	139	141	139	154
Dış Ticaret Dengesi (Fazla + / Açık -)		-1.455	-1.597	-1.255	-1.509	-1.547	-1.583	-1.579
Dış Ticaret Hacmi / GSYİH (%)		45,8	44,6	40,2	45,6	39,9	41,0	39,6
Cari İşlemler Dengesi (Fazla+/ Açık -)		-250	-390	-65,4	-275,7	-173,1	-125,1	-44,7
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)		-7,1	-9,9	-1,9	-7,4	-4,5	-3,2	-1,1
Toplam İstihdam		89.787	91.223	91.550	93.498	97.103	99.117*	101.181*
Kamu Sektöründe İstihdam		21.155	21.513	21.192	21.186	21.557	21.499	20.878
Aktif Sigortalı Sayısı		72.385	70.115	66.685	70.331	71.144	74.869	77.334
İşsizler		9.361	9.881	12.941	12.619	10.411	10.548	n/a
Yabancılar Verilen Çalışma İzinleri Sayısı		42.779	33.619	32.260	34.607	32.272	32.206	32.278
Asgari Ücret (TL)		950	1.190	1.237	1.300	1.300	1.300	1.415
*: Tahmin								

	Devlet Planlama Örgütü
	Personel Dairesi
	Merkez Bankası
	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Ek II: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar

	Birim	Kaynak/ Hesaplama Metodu	Değer	Rekabet Edebilirlik Raporu'nda belirtilen Sıralama	Yorumlar/Tahmin Güvenilirliği
Cari Fiyatlarla GSYİH	milyar dolar/2013	DPÖ	4,0	136	
Nüfus	milyon/2013	DPÖ	0,3	142	Nüfus (2013 projeksiyonu): 306,368
Fert Başına GSYİH (cari Fiyatlarla)	fert başına do- lar/2013	DPÖ	15,349	47	Milli gelir hesaplarında kullanılan nüfus:(2013 prejeksiyonu): 306,368
Yatırımcının Korunması Endeksi	yatırımcının korun- ması endeksi 0-10 (en iyisi)	YAGA İş Yapabilirlik Raporu /2012	3,33	124	
Mevcut Koltuk Kilometre	ülkeden yapılan haftalık tarifeli uçuşlar (milyon)/2013	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı verileri kul- lanılarak Ekonomistler tarafından hesaplan- mıştır	26,92	116	Bu hesapla, Ercan Hava- alanı'ndan yapılan tüm tarifeli uçuşlara ek olarak Kıbrıslı Türklerin Güney Kıbrıs'daki havaalanlarını da kullandıkları gerçeği dikkate alınarak arzedilen koltuk kilometreye %20 eklenerek belirlenmiştir.
Cep Telefonu Abone Sayısı	100 kişiye dü- şen/2013	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafın- dan hesaplanmıştır	194,84	2	Cep telefonu abone sayısı(2013):596,933 Nüfus: 306,368
Sabit Telefon Hatları	100 kişiye dü- şen/2013	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafın- dan hesaplanmıştır	32,5	29	Sabit telefon hatları (2013):99,655 Nüfus: 306,368
Devlet Bütçe Dengesi	GSYİH yüzdesi/2013	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafın- dan hesaplanmıştır	-7,2	128	Bütçe Dengesi: 544.000.000 GSYİH: 7,606,898,636
Ulusal Tasarruf Oranı	GSYİH yüzdesi/2011	DPÖ	10,9	126	
Enflasyon	tüketici fiyatları endeksi yıllık deği- şim/2013 ortalaması	DPÖ	10,2	137	
Devlet Borcu	GSYİH yüzdesi/2013	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafın- dan hesaplanmıştır	154,2	142	TL Borç bakiyesi (2013): 3.788,0 milyon TL, Dolar borç bakiyesi (2013): 3.713,7 milyon \$, Toplam borç bakiyesi (2013): 11.727 milyon TL
Ülke Kredi Oranları	ülke borçları öde- yememe olasılığı ile ilgili uzman de- ğerlendirmesi,0-100 (en düşük olasılık)		n/a	n/a	
Sıtma Vakası	100.000 kişiye düşen/2013	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0,7	16	Sıtma vakası (2013): 2 kişi
Verem Vakası	100.000 kişiye düşen/2013	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	13,4	34	Verem vakası (2013): 41 kişi
HIV'in Yaygınlığı	15-49 yaş arası yetişkin nüfusa yüzdesi/2013	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0,014	1	HIV yaygınlığı (2013): 25 kişi
Bebek Ölüm Oranı	1.000 canlı doğum- da/2012	DPÖ	10,8	60	
Ortalama Ömür Uzunluğu	doğum anında yıllık/2013	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	81,4	15	Ortalama ömür (2013): er- keklerde: 79,6 Kadınlarda 83,1
İlköğretime Kayıt Oranı	ilköğretime kayıt oranı/2012	DPÖ	100	1	
Ortaöğretime Kayıt Oranı	ortaöğretime kayıt oranı/2012	DPÖ	96,1	51	Ortaokul (2012): %108,35, Lise ve Meslek Lisesi : %83,75
Yükseköğretime Kayıt Oranı	yükseköğretime kayıt oranı/2012	DPÖ	87,34	5	Açık öğretim hariç tutul- muştur.

Ek II: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar (devamı)

	Birim	Kaynak/ Hesaplama Metodu	Değer	Rekabet Edebilirlik Raporu'nda belirtilen Sıralama	Yorumlar/Tahmin Güvenilirliği
Toplam Vergi Oranı	Kurumlar kazanç vergisi, çalışan gelir vergisi, sosyal güvenlik primleri, katkı ve diğer vergiler yüzdesi	YAGA İş Yapabilirlik Raporu /2012	45,7	102	
Şirket Kurmak için Gereken Prosedür Sayısı	prosedür sayısı	YAGA İş Yapabilirlik Raporu /2012	14	139	
Şirket Kurmak için Gerekli Süre	gün sayısı	YAGA İş Yapabilirlik Raporu /2012	20	95	
Ticaret Ağırlıklı Tarife Oranı	ithal edilen birim değer başına orta- lama vergi/2012	Maliye Bakanlığı ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	1,12	33	Toplam gümrük vergi gelirlerinin toplam ithalat değerine bölünmesiyle hesaplanmıştır.Cari fiyatlarla toplam gümrük vergileri (2013):36.421.995 TL Mal ithalatı (2013): 3.246.830.049TL
GSYİH'ya göre İthalat Oranı	GSYİH yüzdesi/2013	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	42,7	79	Mal ithalatı(2013):1,699.4 \$
İşten Çıkarma Maliyeti	hafta tutarında maaş	YAGA İş Yapabilirlik Raporu/2010	12	52	
Kadınların İşgücü Piyasasına Katılımı	erkek katılımın yüz- desi olarak/2011	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0,58	121	Kadınların işgücüne katılım oranı (2011): 35.9 Erkeklerin işgücüne Katılım oranı (2011): 62.1
Yasal Haklar Endeksi	endeks 0-10 (en iyi)	YAGA İş Yapabilirlik Raporu/2012	7	43	
İnternet Kullanıcıları	internet kullanıcıları yüzdesi/2013	BTHK verileri kullanıla- rak ekonomistler tarafın- dan hesaplanmıştır.	65	46	
Geniş Bant İnternet Kullanıcıları	100 kişiye dü- şen/2013	Ekonomistlerin analizi	23	34	
Uluslararası internet bant ge- nişliği	kişi başına düşen kb/s/2013	Ekonomistlerin analizi	101,7	29	
Mobil geniş bant kullanıcıları	100 kişiye dü- şen/2013	BTHK verileri kullanıla- rak ekonomistler tarafın- dan hesaplanmıştır.	35,9	49	
Yerel Piyasa Büyüklüğü Endeksi	(GSYİH+ithalat değeri-ihracat değeri) 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek nor- malleştirildi/2013	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	1,50	142	
Yabancı Piyasa Büyüklüğü Endeksi	mal ve hizmet ihra- catı değeri 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek nor- malleştirildi/2013	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	2,34	141	
GSYİH (SGP \$ milyar)		DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	5,18	140	
GSYİH'ya göre ihracat	mal ve hizmet ihra- catı değeri 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek nor- malleştirildi/2013	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	41,53	65	
PCT patent başvurular	milyon nüfus		n/a	n/a	

Verimli İstihdam Yaratabilmek ve Kapsayıcı Bir Büyümeye Destek Vermek Amacıyla Güçlü Bir Ekonomik Düzelme Sürecinin Hızlandırılması

XAVIER SALA-I-MARTÍN

BEÑAT BILBAO-OSORIO

ATTILIO DI BATTISTA

MARGARETA DRZENIEK HANOZ

CAROLINE GALVAN

THIERRY GEIGER

Dünya Ekonomik Forumu

Yeni Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu, dünyanın son 80 yıldır yaşamış olduğu en kötü finansal ve ekonomik krizden en sonunda çıkmaya başladığı ve kriz öncesi duruma doğru ilerlediği bir dönemde yayımlandı: büyük darbe almış olan ülkelerde kamu borcundaki büyük faiz oranı spreadleri düşüştü; her ne kadar finansal reformlar tamamlanmış olmasa da bankacılık sistemleri daha güçlü durmakta; sermayeye erişim ise hala kısıtlı olmakla birlikte iyileşme göstermekte.

Gelişmiş ekonomilerdeki büyüme olasılığı son yıllardakine göre daha iyi durumda ancak, oldukça dengesiz bir dağılım göstermekte. ABD’deki iyileşme ise güçlü bir çıktı ve istihdam rakamlarına dayanıyor gibi gözükmemektedir. Japonya ekonomisinde ise hala Shinzo Abe’nin savunduğu ekonomi politikalarının daha güçlü bir iç talebe dönüştürülmeye ihtiyacı vardır; ancak, yine de 20 yıldır süren durgunluktan yavaş yavaş çıkılıyor gibi gözükmemektedir. Avrupa’da ise durum daha karmaşıktır. Birçok ülke daha güçlü bir büyüme kaydetmemektedir ve büyüme trendi oranlarına dönüş yapmaktadır. Ancak, bazı ülkeler ise iç talep, yüksek işsizlik oranı ve finansal bölünmelerin uzun süredir devam ediyor olmasının getirdiği düşük büyüme oranı sıkıntısıyla karşı karşıyadır. Gelişmekte olan ekonomilerin ise geçmişe kıyasla daha yavaş bir büyüme sergileyecekleri tahmin edilmektedir. Yıllarca iyi bir performans gösterdikten ve küresel anlamda büyümeye yol açtıktan sonra, sermayeye erişim konusunda daha fazla sıkıntının yaşandığı ve geçmişte tecrübe edilen büyümeyi tetikleyen emtiya fiyatlarının gerilemesiyle değişen bir ortamdan performansları olumsuz etkilenebilir. Bu trend aynı zamanda kalkınmakta olan ekonomileri de etkileyebilir.

Küresel ekonomiye bakışın iyileşmesi büyük ölçüde ABD Merkez Bankası, Birleşik Krallık ve Japonya gibi diğer ülkelerdeki Merkez Bankalarının ekonomideki para arzını önemli derecede artırmak üzere cesurca uyguladıkları para politikaları sayesinde yaşanmıştır. Özellikle verimlilik artırıcı yatırımlar tekrar artış göstermezse, ekonomik durum iyileştikçe para politikalarındaki normalleşmeyle birlikte, hem gelişmiş hem de özellikle gelişmekte olan ekonomilerde finansal koşullardaki daralma oldukça olumlu olan tahminleri tehlikeye atabilir. Düşük enflasyon ve hatta deflasyonun gelişmiş ekonomilerde somut bir risk olarak devam etmesi, genel olarak yatırım ve iyileşme sürecini etkileyebilir; bir diğer değişle, ekonomik iyileşmeyi bozabilir çünkü reel faizler yükselerek kamu borcunu artırabilir ve tüketim ile yatırım oranlarında durgunluğa sebep olabilir.

Bunların yanı sıra son aylarda gergin bir jeopolitik durum da ortaya çıkmıştır. Ukrayna’daki gerginliğin yarattığı etki, Rusya ile Batı dünyasının çoğunluğu arasındaki ilişkilerde ve aynı zamanda Çin ve Japonya arasındaki ilişkilerde net olarak göz-

lemlenebilmektedir. Bu gerginliğin sonuçları tam olarak ortaya çıkmış olmasa da, kendi içinde birbirine oldukça bağımlı olan küresel makroekonomik durumu ciddi anlamda bozabilir. Son olarak, ekonomik krizin neden olduğu sonuçlardan biri de birçok ülkedeki gelir eşitsizliğinin hızlanmasıdır. Bu da doğru bir yaklaşımla ele alınmaması halinde önemli bir ekonomik ve sosyal gerilime sebep olabilir.

Böyle bir tablo karşısında sorgusuz sualsiz durumdan memnun olmamak gerekir. Küresel ekonomideki riskler oldukça gerçek-tirler. Geçmişte alınan ve ağırlıklı olarak genişletici para politikası şeklinde olan tedbirler daha derin bir ekonomik resesyon yaşanmasını engellediler ve kısa vadede küresel olarak bir ekonomik düzelme yaşanabilmesi için temelleri atmış oldular. Ancak, uzun vadede sürdürülebilir bir büyüme yakalanabilmesi para politikalarına değil, ekonomilerdeki verimlilik düzeyinin artırılmasına bağlı olacaktır. Daha yüksek bir verimlilik düzeyi yakalanabilmesi için çok ihtiyaç duyulan hem yapısal reform hem de verimliliği artıracak yatırımların yapılması gereklidir. Bu tarz tedbirler yalnızca ve her zaman olduğu gibi önemli olmakla kalmamakta, aynı zamanda da yeni fırsatlar ve nüfusun daha geniş bir kesimine yönelik yeni istihdam yaratabilmemiz için ekonominin düzelmesini güçlendirmede ve hızlandırmada ivedilik arz etmektedirler.

30 yılı aşkın bir süredir Dünya Ekonomik Forumu’nun her yıl yayınladığı Rekabet Edebilirlik Raporu ulusal rekabet edebilirliği incelemekte ve onunla ilgili birçok faktörü kıyaslayarak ortaya koymaktadır. En başından bu yana amaç, rekabet edebilirliği iyileştirmenin karşısında duran engellerin üstesinden gelme konusunda ülkelere yardımcı olacak en iyi strateji ve politikalar hakkında bilgi vermek ve paydaşlar arasında bu yönde tartışmalar yapılmasını sağlamak olmuştur. Mevcut ekonomik tablo çerçevesinde bu çalışma, sürdürülebilir büyüme için sağlam yapısal ekonomik temellerin ne kadar önemli olduğunu hatırlatan bir çalışmadır.

2005 yılından bu yana Dünya Ekonomik Forumu rekabet edebilirlikle ilgili analizlerini Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksine (Global Competitiveness Index - GCI) dayandırmaktadır. Bu endeks ulusal rekabet edebilirlik düzeyini mikro ve makroekonomik temeller çerçevesinde ölçen kapsamlı bir araçtır. Rekabet edebilirliğin başka coğrafik düzeylerde de analiz edilebileceği idrakına vararak Forum, Global Agenda Council on Competitiveness aracılığıyla şehirler düzeyinde rekabet edebilirliğin itici faktörlerini analiz etmeye çalışan paralel bir çalışma içerisine girmiştir.

Bunun yanında, rekabet edebillirlikle ilgili tartışmaları daha toplumsal ve çevresel bir eksene yerleştirebilmek amacıyla Forum

rekabet edebilirlik ile sürdürülebilirlik arasındaki karmaşık ilişkiyi, sosyal ve çevresel bir boyutta ele almaya başlamıştır.

Forumun ortaya koymakta olduğu çalışmaların nihai amacı ise, ülkelerin, bölgelerin veya şehirlerin değişmesine yardımcı olmalarına yönelik desteği sağlayacak ve farkındalığı yaratacak çok sayıda paydaşın dahil olacağı ve bir format çerçevesinde gerçekleştirilecek bir dizi diyalogu bilgilendirmek ve daha rekabetçi olabilmeleri, daha fazla fırsat sunabilmeleri ve refah düzeyini arttırabilmelerinde onlara yardımcı olmaktır.

12 Bölüm Arasındaki İlişki

Rekabet edebilirliğin 12 bölümüyle ilgili sonuçları ayrı ayrı belirtsek de, birbirlerinden bağımsız olmadıklarını belirtmekte fayda vardır. Birbirlerini pekiştirirler ve bir alandaki zayıflık sıklıkla diğerlerini de olumsuz etkiler. Örneğin sağlıklı, iyi eğitim almış ve mesleki olarak eğitilmiş (bölüm 4 ve 5), aynı zamanda yeni teknolojileri kullanmada becerikli olmayan (bölüm 9) ve Ar&Ge için yeterli finansmanı (Sütun 8) yoksa ya da yeni inovasyonların piyasaya girişini sağlayacak (bölüm 6) etkin çalışan mal piyasası yoksa, güçlü bir inovasyon kapasitesini (bölüm 12) sağlamak çok zor olacaktır. Bu bölümler tek bir endeks içinde toplanmışlardır ancak 12 bölümün herbiriyle ilgili ölçüm sonucu ayrı olarak belirtilmiştir. Çünkü bu tarz detaylar bir ülkenin geliştirmesi gereken alanlara belirtirler.

Gelişim Aşamaları ve Ağırlıklı Endeks

Yukarıda açıklanmış olan tüm bölümler bir noktaya kadar tüm ekonomiler için geçerlidir. Ancak, her bir ekonominin bu bölümlerden farklı şekilde etkileneceği açıktır. Mesela, Kamboçya’nın rekabet edebilirliğini iyileştirmesinin en iyi yolu Fransa’nın kullanacağı yöntemle aynı değildir. Bunun sebebi de Kamboçya ve Fransa’nın farklı gelişim aşamalarında olmalarıdır. Ülkeler gelişim aşamasında ilerlerken ücretler artar ve bu yüksek ücretleri bu seviyede tutabilmek için de işgücü veriminin artması gerekmektedir.

Gelişim aşamasıyla ilgili ekonomik teoriye göre Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi çerçevesinde ilk aşamada olan ekonomilerin faktör odaklı oldukları kabul edilir ve ülkeler de düşük işgücü verimliliğiyle şekillenen düşük ücretler çerçevesinde, fiyat temelinde, temel ürünler ya da mallar satarak faktör donatımlarına göre rekabet ederler. Söz konusu gelişim aşamasında rekabet edebilirliği sağlayabilmek için iyi işleyen özel ve kamu kurumları/kuruluşları (1. bölüm), iyi derecede gelişmiş altyapı (2. bölüm), istikrarlı bir makroekonomik çevre (3. bölüm) ve en azın-

dan temel eğitim almış sağlıklı bir işgücü (4. bölüm) gereklidir.

Ülkelerin rekabet edebilirliği arttıkça, katedilen gelişmeyle beraber verimlilik ve ücretler de artar. Daha sonra ülkeler etkinlik odaklı bir gelişim aşamasına geçerler. Bu aşamada daha etkin üretim süreçleri geliştirmeli ve ürün kalitesini artırmalıdır, çünkü ücretler artmıştır ve fiyatları artıramazlar. Bu noktada, rekabet edebilirlikte yüksek öğretim ve eğitim (5. bölüm), etkin mal piyasaları (6. bölüm), iyi işleyen işgücü piyasaları (7. bölüm), gelişmiş finansal piyasalar (8. bölüm), mevcut teknolojilerden yararlanabilme kabiliyeti (9. bölüm) ve büyük yerel veya yabancı piyasa (10. bölüm) daha fazla önem kazanır.

Son olarak, ülkeler inovasyon odaklı aşamaya geçtiklerinde ücretler o kadar çok yükselmiştir ki, işletmeler yeni ve benzersiz ürünlerde rekabet edebildikleri ölçüde yüksek ücret ve bununla bağlantılı yüksek yaşam standartlarını sürdürebilir kılabilirler. Bu aşamada şirketler en sofistike üretim süreçlerini (11. bölüm) kullanarak yeni ve farklı mallar üreterek ve yeni süreçler geliştirerek (12. bölüm) rekabet etmelidirler.

Gelişim Aşamalarının Belirlenmesi

Ülkeleri gelişim aşamalarına göre ayırırken iki kriter kullanılmıştır. Birincisi, piyasa döviz kuruna göre kişi başına düşen GSYİH miktarıdır. Tüm ülkelere dair ücretlerle ilgili kıyaslanabilir uluslararası veriler olmadığından, onun yerine yaygın olarak bu ölçüt kullanılmaktadır. Kullanılan eşikler de Tablo 1’de gösterilmektedirler. Kullanılan ikinci kriterde ise gelir düzeyine bakılır ve gelire göre 1. aşamaya girmesi gereken ancak refah düzeyinin doğal kaynak çıkarmaya bağlı olup olmadığına bakılarak değerlendirilir. Bunun için de madeni ürün ihracatının toplam ihracatta (mal ve hizmet ihracatında) tuttuğu oran alınır ve ihracatının %70’inden fazlasını (5 yıllık ortalama alınarak ölçülür) madeni ürün ihracatı olan ülkelerin büyük ölçüde faktör odaklı oldukları varsayılır. Ancak doğal kaynağa dayalı olan ve çok yüksek düzeylerde gelire ulaşan bazı ekonomilerde, maden ürünleri dışındaki sektörlerde üretkenliği artırabilmek, ilgili ülkenin inovasyonu güçlendirebilme kapasitesine bağlıdır çünkü, dışarıdan teknoloji alıp kullanmak yüksek ücret düzeylerini koruyabilecek derecede üretkenliği artırmada yeterli olmaz. Aynı zamanda bu ülkelerin gelirleri yüksek olduğundan inovasyona yatırım yapma olanakları vardır Sonuç olarak kaynak odaklı olan ve teknolojik olarak yenilikçi olan ekonomilere göre önemli derecede daha zengin olan ülkeler ise inovasyon odaklı aşamada sınıflandırılmışlardır.

Bu aşamaların herhangi iki tanesi arasına giren ekonomilerin ise “geçiş” evresinde oldukları kabul edilir. Bir ülke geliştikçe ağırlıklar da yavaş yavaş değişmektedir. Amaç ülkenin bir aşı-

madan diğer aşamaya geçişini yansıtmaktır. Bu yaklaşım bize, ilgili ülke geliştikçe onun rekabet edebilirliği açısından daha önemli olmaya başlayan alanlara daha fazla ağırlık verme fırsatı tanır ve Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi’nin bir sonraki aşama için hazırlık yapmayan ülkeleri de yavaş yavaş ‘cezalandırmasına’ olanak tanır. Farklı gelişim aşamalarına göre sınıflandırılan ülkeler Tablo 2’de belirtilmiştirler.

Veri Kaynakları

Kavramları ölçebilmek için Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi kayıt oranı, devlet borcu, bütçe açığı, yaşam süresi gibi statistik verileri kullanır. Bu veriler uluslararası tanınmış ajanslardan temin edilmektedirler. Mesela, United Nations Educational , Scientific and Cultural Organization (UNESCO), IMF, World Health Organization (WHO). Tüm bu değişkenlerle ilgili tanımlar ve veri kaynakları Raporun sonunda yer alan Teknik Notlar ve Kaynaklar kısmında özetlenmiştirler. Bunun yanı sıra, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi, daha kalitatif değerlendirme gerektiren kavramlar için ya da tüm ekonomiye dair uluslararası anlamda kıyslanabilir verilerin olmadığı durumlarda Dünya Ekonomik Forumu’nun Yönetici Görüşleri Anketinden faydalanır. Anket süreci ile verilere yapılan istatistiki işlem Raporun Bölüm 1.3’nde belirtilmiştirler.

Rapor Kapsamında Değerlendirilen Ülkeler

Bu yıl 144 ülke rapor kapsamına girmiştir. Veri sıkıntısından dolayı Benin, Bosna Hersek, Brunei, Darussalam, Ekvador ve Liberya’yı kapsam dışında bırakmak durumunda kaldık. Diğer taraftan en son Raporda ele alınamayan Tacikistan bu yıl yenisinden çalışma kapsamına girmiştir

Tablo 1: Her Gelişim Aşamasındaki Ülke ve Ekonomiler

1. aşama: Faktör odaklı (37 ekonomi) 1. aşamadan 2. aşamaya geçiş (16 ekonomi) 2. Aşama: Etkinlik-odaklı (30 ekonomi) 2. aşamadan 3. aşamaya geçiş (24 ekonomi) 3 aşama: Inovasyon-odaklı (37 ekonomi)

Bangladeş Burkina Faso Burundi Kamboçya Kamerun Çad Fildişi Sahili Etiyopya Gambiya Gana Gine Haiti Hindistan Kenya Kırgızistan Laos Demokratik Halk Cumhuriyeti Lesoto Madagaskar Malavi Mali Moritanya Mozambik Myanmar Birliği Nepal Nikaragua Nijerya Pakistan Ruanda Senegal Siera Leon Tacikistan Tanzanya Uganda Vietnam Yemen Zambiya Zimbabve	Cezayir Angola Azerbaycan Bhutan Bolivya Botsvana Gabon Honduras İran Kuveyt Libya Moldovya Moğolistan Filipinler Suudi Arabistan Venezuela	Arnavutluk Ermenistan Bugaristan Cape Verde Çin Kolombiya Dominik Cumhuriyeti Mısır El Salvador Gürcistan Guatemala Güyan Endonezya Jamaika Ürdün Makedonya Karadağ Fas Namibya Paraguay Peru Romanya Sırbistan Güney Afrika Sri Lanka Svaziland Tayland Timor-Leste Tunus Ukrayna	Arjantin Bahreyn Barbados Brezilya Şili Kosta Rika Hırvatistan Macaristan Kazakistan Latvita Lübnan Litvanta Malezya Morityus Meksika Umman Panama Polonya Rusya Şeyseller Surinam Türkiye Birleşik Arap Emirlikleri Uruguay	Avusturalya Avusturya Belçika Kanada Kıbrıs Çek Cumhuriyeti Danimarka Estonya Finlandiya Fransa Almanya Yunanistan Hong Kong İzlanda İrlanda İsrail İtalya Japonya Kore Cumhuriyeti Lüksemburg Malta Hollanda Yeni Zelanda Norveç Portekiz Puerto Riko Katar Singapur Slovakya Slovenya İspanya İsveç İsviçre Tayvan, Çin Trinidad ve Tobago Birleşik Krallık ABD
--	--	---	---	--

Ülke/Ekonomi Profilleri Nasıl Okunmalı

1) Ana Göstergeler

Birinci kısım, değerlendirmeye alınan ekonomi için bir dizi ana gösterge ortaya koyar. Aksi belirtilmediği sürece ana göstergelerle ilgili sağlanan veriler, Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Dünya Ekonomisine Bakış Veritabanından alınmış Nisan 2014'e ait verilerdir:

- Nüfus (milyon olarak). Porto Riko'nun nüfusuyla ilgili veriler ABD Nüfus Dairesi'nden alınmıştır.

- Hem Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) (milyar), hem de kişi başına GSYİH ABD doları ve cari fiyatlar üzerinden ifade edilmişlerdir. Porto Riko'yla ilgili veriler ise Porto Riko'nun ulusal istatistiklerinden alınmıştır.

- Sağ üst köşedeki tablo ele alınan bir ekonominin, 1990-2013 arasında (veya veri bulunan dönemdeki) satın alma paritesi (PPP) üzerinden kişi başına düşen GSYİH değişimini gösterir (mavi çizgi). Gri çizgi ise söz konusu ekonominin ait olduğu ekonomiler grubunun GSYİH ağırlıklı kişi başına düşen GSYİH ortalamasını verir. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) yapmış olduğu sınıflandırmayı kullanmaktayız (Nisan 2014 Dünya Ekonomisine Bakış'da tanımlanan şekliyle). Bu sınıflandırmaya göre dünya altı kategoriye ayrılmaktadır: Gelişmekte ve Kalkınmakta olan Avrupa; Bağımsız Milletler Topluluğu (her ne kadar BMT'de yer almasa da Gürcistan da buna dahildir); Gelişmekte ve Kalkınmakta Olan Asya; Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Pakistan bölgesi (MENAP); Sahra Altı Afrika; ve Latin Amerika ve Karayipler. Gelişmiş ekonomiler ise kendi içlerinde bir grup oluştururlar. Sınıflandırma ve verilerle ilgili daha fazla bilgi için www.imf.org/weo sayfasını ziyaret edebilirsiniz. Porto Riko ile ilgili veriler ise mevcut değildir.

2) Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

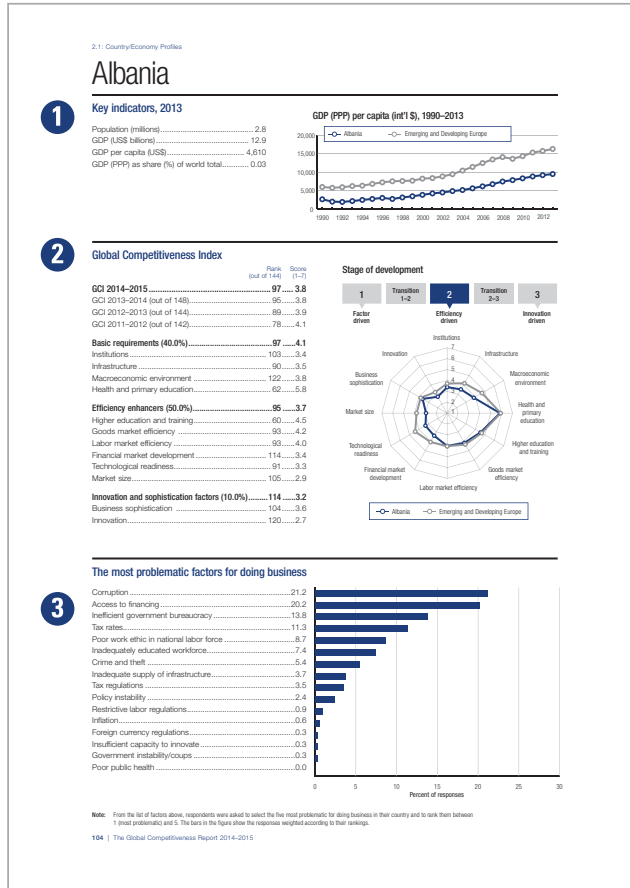
Bu bölüm, her bir ekonominin performansını, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksinin (GCI) başlıca bileşenlerine göre değerlendiren. İlk sütun söz konusu ülkenin, endekse dahil 144 ekonomi arasında almış olduğu sırayı belirtir. İkinci sütun ise puanını gösterir. Her bir alt endeks puanının genel GCI puanına yüzdelik olarak katkısı alt endeks isminin yanına not edilir. Bu ağırlıklar ülkenin gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterir. GCI metodolojisi ile ilgili daha fazla bilgi için lütfen Bölüm 1.1'e bakınız.

Sağ tarafta bir tablo, ait olduğu grubun ortalama puanı karşısında GCI (mavi çizgi) bünyesindeki 12 bölüm uyarınca bir ülkenin göstermiş olduğu performansı belirtir ve bunu yaparken de kişi başına düşen GSYİH'yi gösteren tablodaki (gri çizgi) sınıflandırmanın aynısını kullanır.

3) İş yapmada karşılaşılabilecek

en problemli alanlar

Bu tablo, işletme yöneticilerinin kendi ekonomilerinde iş yaparken karşılaşılabilecekleri en problemli faktörleri özetler. İlgili bilgiler (Ruanda hariç), Dünya Ekonomik Forumunun Yönetici Görüşleri Anketi'nin (Anket) 2014 çalışmasıdır. Ruanda için ise 2013 yılında verilen cevaplar kullanılmıştır. Katılımcılardan, 16 faktör arasından en problemli gördükleri 5 faktörü seçmele-ri ve bunları 1 (en problemli) ile 5 arasında değişen bir ölçeğe göre sıralamaları istenmiştir. Sonuçlar daha sonra sınıflandırılmış ve katılımcıların yaptıkları sıralamaya göre ağırlıkları belirlenmiştir. Detaylar için 1.2'ye bakınız.

4) Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksiyle

İlgili Detaylı Bilgi

Bu sayfada, değerlendirilen ülkelerin, GCI bünyesinde yer alan her bir göstergeye göre performansı belirtilir. Göstergeler bölümlere ayrılırlar. GCI içinde iki farklı bölüm kapsamına girmiş olan göstergeler için yalnızca birinci kısım bu sayfada gösterilmektedir.

GÖSTERGE, BİRİMLER : Bu sütunde her bir göstergenin

ismi bulunur ve varsa ölçümünde kullanılan birim yazılır- mese-la, 'gün' veya '%GSYİH'. Anketten alınmamış olan göstergeler bir asterisk (*) işaretiyle belirtilirler. Anketten alınmış olan göstergeler ise her zaman 1 ile 7 (olası en iyi sonuç) arasında değişen bir ölçek çerçevesinde puanlanırlar.

DEĞER: GCI'ı oluşturan değişkenlerin her biri için incelenen

ülkenin aldığı puan belirtilir.

SIRA /144: Bu sütunda ise, 2014-2015 GCI kapsamına girmiş 145 ekonomi arasında ilgili ülkenin sırası gösterilir. Sıralama çerçevesinde önemli bir rekabet avantajı teşkil eden göstergeler mavi ve kalın yazılmışlardır. Rekabet avantajı ise şu şekilde tanımlanmaktadır:

- Genel GCI sıralamasında ilk 10'a giren ekonomilerin 1 ile 10 arasında bir sıralamaya giren bireysel göstergeleri onlar için birer avantaj olarak kabul edilirler. Mesela, Almanya genel sıralamda 5. olmuştur. 5.07 Araştırma ve eğitim hizmetleri isimli göstergede ise 3. sıradadır. Bu da söz konusu göstergenin Almanya için bir rekabet avantajı olduğunu göstermektedir.

- Genel GCI sırlamasında 11 ile 50 arasında bir sıralamaya girmiş olan ekonomiler, değişkenlere göre yapılan sıralamada genel sıralamaya göre daha yüksek bir sıraya girmişlerse, söz konusu ekonomi için ilgili göstergeler avantaj olarak kabul edilmektedirler. Örnek; İzlanda, genel sıralamada 30. olmuştur. 7.10 Kadınların işgücü piyasasına katılmalarıyla ilgili göstergede 11. sırada yer almaktadır. Dolayısıyla, bu gösterge İzlanda için bir rekabet avantajıdır.

- 50. sıradan daha aşağıda yer alan ekonomiler bireysel bazda bir göstergede 50. veya daha yukarda bir sıralamaya girerlerse, o zaman söz konusu gösterge yine ilgili ekonomi için bir avantaj sayılmaktadır. Mesela Kamboçya genel sıralamada 95. olmuştur. 2.08 Cep telefonu abone sayısı konusunda ise ülke 39. sırada yer almaktadır. Dolayısıyla bu gösterge Kamboçya için bir rekabet avantajıdır.

